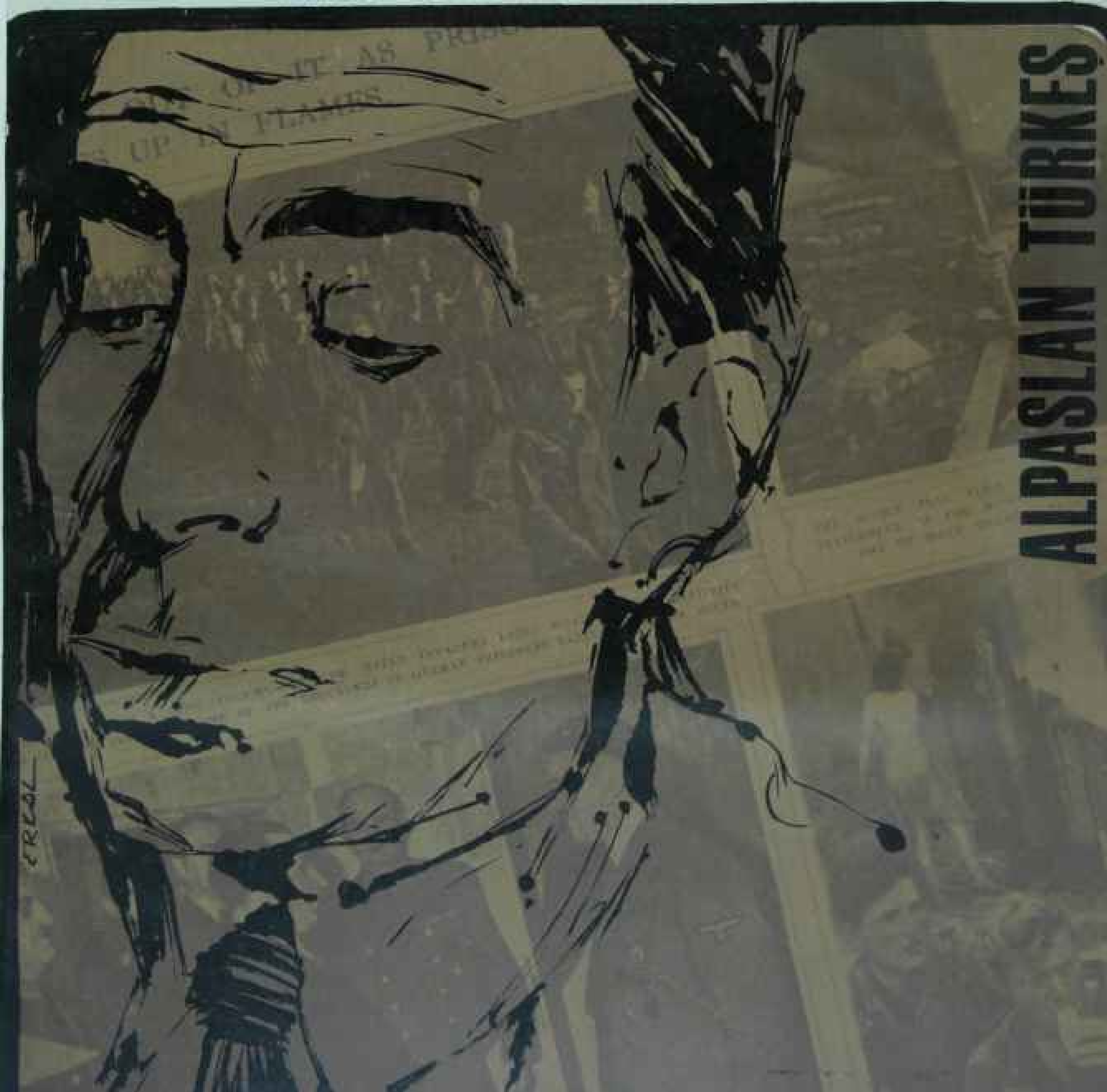
SAYI 581
125 KURUŞ
7 AĞUSTOS 1965

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

1930 LAR ALMANYASINDAN BİR SES

Sayı: 581 Cilt: XXXIII Yıl: 12

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:
Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ :
Y. Yüksel Erdem

BU SAYIDA YAZI KURULU ;

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Esemen Bostancı (İstanbul), Seyfi Özgenel (İzmir) — DIŞ HABERLER KISMI: Haluk Ülman — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön — SANAT: Hikmet Şimşek.

KAPAK KOMPOZİSYONU
SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KUŞESİ
Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI
Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF
T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİŞE
Hürriyet Klişehanesi
Birlik Klişe Atölyesi

ABONE ŞARTLARI

S aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 eenelik	(52 nüsha)	50.00 lira

İLAN ŞARTLARI
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

MÜESSESE MÜDÜRÜ
Tacettin Tezer

DİZİLDİĞİ YER
Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER
Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH
4.8.1965

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No :15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Alpaslan Türkeş ve AKİS

Bu hafta AKİS sayfalarının büyük bir kısım, CKMP de oynanan oyunlara ve bu oyunların sahneye koyucusu Alpaslan Türkeşe ayrılmış bulunmaktadır. Hemen bütün irili ufaklı gazetelerin CKMP ve Türkeşe bu derece yer vermelerinin sebepleri arasında, 27 Mayısın "Kudretli Albay"ının şahsiyetinin önemli rolü vardır. Türkeş, bundan uzun bir sure önce, bir devlet memuru olarak görevli bulunduğu Hindistandan, AP'nin o zamanlar organı bulunan bir gazeteye birtakım yazılar yazdığı ve İhtilâlin içyüzünü kendi açısından anlatmağa çalıştığı günlerde AKİS objektifi kendisine yönelmiş ve gerçekleri, hiç tekzip edilmeyecek şekilde, zaman, isini ve mekân zikrederek açıklamış, 27 Mayısın bu "Kudretli Albay"ının İhtilâldeki rolünü kamu oyuna nakletmişti. Şimdi AKİS'in projektörleri bir kere daha bu emekli Albaya yönelmiş bulunmaktadır.

AKİS ile Türkeş arasındaki ilişki 27 Mayıs sabasından itibaren başlamıştır. Bugüne kadar Türkeş dikkatli ve sabırlı bir AKİS okuyucusu, AKİS ise dikkatli ve gerçekçi bir Türkeş takipçisi olmuştur. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızdaki "CK.M.P." başlıklı yazı okununca, bu dikkatli takibin neticeleri apaçık görülecektir.

Türkeş CKMP'ye girdiği zaman bu dergi, CKMP'nin istikbali hakkındaki görüşünü ortaya koymuştu. Şimdi ise, Türkeşin yapacakları veya yapmağa çalışacakları hakkındaki kanaatini ortaya koymaktadır. Bu kanaat belirtisinde bilhassa bir noktaya dikkatinizi çekmeyi faydalı bulmaktayım: 1930'larda Almanyada ekonomik, sosyal ve politik hava nasıldı? Hitler bu ortamı kendi arzularının gerçekleşmesine elverecek şekle nasıl sokmuştur? Türkeşin dilinde "Milliyetçi Sosyalizm" sloganı ile ortaya atılan fikirler ile 1930'ların Almanyasının slogan - fikirleri arasındaki benzerlikler nelerdir?

AKİS'in sevgili okuyucularının, bu soruların cevaplarını "C.K.M.P." başlıklı yazımızda dikkatle okumalarını salık veririm. Bu yazıda Türkeş ile Hitler arasındaki garip benzerlikler de belirtilmiştir. Tazmin ne derece objektif bir görüşle kaleme alındığını okuyucularımız farkedeceklerdir.

Saygılarımızla

KURTUL ALTUĞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Yıl: 12 Sayı 581 7 Ağustos 1965 Cilt: XXXIII

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Başbakanı uğurlarken

Geçenlerde bir gün, Ankara sıcaktan kavrulurken» öyle tahmin edilir ki Çankayanın üzerinden bir soğuk rüzgâr esti. Hattâ, duş mahiyetinde bir yağmurun yağdığı dahi söylenebilir. O gün Radyolar, Sovyetler Birliğini ziyaret etmek üzere önümüzdeki Pazartesi günü Türkiyeden ayrılacak olan Başbakan Suat Hayri Ürgüplünün bir demecini yayınladılar. Ürgüplü demecinde "Sovyet Rusyaya gidişim elbette ki bir turistik gezi değildir" diyor ve bunu söylerken "elbette ki*'nin üstüne basıyordu. Sonra şunları bildiriyordu:

Bu gezi önemli bir gezidir.

Ziyaret sırasında siyasî müzakereler yapılacaktır.

Ayrıca iktisadî ve ticarî konular görüşülecektir.

Kültür Andlaşması Bölukbaşının yüzünden tasdik edilememiştir. Ama mevcuttur ve gerekirse tâdil de edilebilir.

Sovyetler Birliğiyle iyi münasebetler devam ettirmek amacımızdır.

Ürgüplünün bu açıklamasından evvel, bir takım peşin hükümlü yazarlar mal bulmuş mağribiler gibi bir başka demece sarılmışlardı ve "Ürgüplü ne diye gidiyor ki?" diye ağızlarında lâflar geveliyorlardı. Başbakan açık vaziyet almak suretiyle bu çana ot tıkamıştır.

Başbakan Ürgüplü Türkiyeden 9 Ağustosta, özel bir sovyet uçağıyla ayrılacak ve doğruca Moskovaya gidecektir. Ürgüplü Moskovada, Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigin tarafından karşılanacaktır. Resmî görüşmeler Moskovada cereyan edecektir. Hazırlanan programa göre Ürgüplü Kiyevi ziyaret edecek, Karadeniz sahilindeki Soçide, bir kaç gün kalacak ve Soçinin hava alanı Adlerden gene özel bir uçakla Ankaraya dönecektir.

Suat Hayri Ürgüplü
Hayırlı yolculuklar

Bu hafta, Sovyetlerin ziyarete verdikleri önem rus gazetecilerinin Ankaraya akmakta devam etmesiyle yeniden belli oldu. Bu gazetecilerin Ürgüplüden aldıkları demeçler büyük Moskova gazetelerinde yayınlanmaktadır ki bu. Sovyetler Birliğinde çok önemli bir hadisedir.

Ziyarete önem veren ve merak eden bir başka çevre daha vardır: Amerikalılar. Ancak, Başkan Johnson'un Gezici Büyük Elçisi Harriman daha bir kaç hafta önce, "dinlenmek için" gittiği Moskovada Kosigin ile iki kapalı konuşma yapmışken Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının resmi bir ziyaret için Moskovaya gitmesinde merak edilecek ne mevcuttur ki?

C. K. M. P.

"Yaşasın Başbuğ"

(Kapaktaki politikacı)

Esmer, gaga, burunlu, sert bakışlı, tanınan ve boğuk sesli adam, konuşmasının sonuna gelmişti. Kaşlarını kaldırdı, kongre salonunu bakışlarıyla şöyle bir taradı ve ateşli militanlarının pek iyi tanıdığı bir dörtlüğü okuyarak son kozunu oynadı:

"— Koşan elbet varır, düşen kalkar;
Karataştan su damla damla akar;
Birikir, sonra gümüş bir göl olur.
Arayan hakkı sonunda bulur.-."

Bu, Muhittin Güvenin meşhur "gözlerimin içine bak.." sloganından da tesirli olmuştu. Salon birden karıştı, anlamsız boğuk bir gürültü yükseldi. Gürültü yavaş yavaş tezahürat şeklini aldı. Önce "Türkeş, Türkeş, çok yaşa!" diye bağırıldı, sonra kongrenin başlangıcındanberi çekiç darbesi gibi tekrarlanan iki hece salonu dakikalarca çınlattı: "Tüüür.... Keşşş... Tüüüürr.... Keşşş..." Durum ilgi çekici idi. Bir kere, salondakilerin en az ya--sı tezahürata katılmadığı halde, emektar Büyük Sinemanın tecrübeli duvarları belki de ömrünün en şiddetli gürültüsüyle karşılaşmıştı. Bilhassa ön taraflarda grup grup, öbek öbek toplanmış olan genç, fakat son derece ateşli kimseler âdeta hayatlarının en heyecanlı anını yaşıyorlardı. Durumu balkondan izleyenlerden biri, yanındakine,. salonun bir köşesini gösterdi:

"— Bak bak, şu delikanlıyı tanıdınmı? Kuva-i Milliyecilerin en ateşlilerindendi..."

Bir süre önce Atatürk Bulvarını heyecana boğan olayları ve Dönüşüm gazetesi satanlara karşı, sattıkları "Kuva-i Milliye" adlı gazeteden dolayı kendi kendilerine Kuva-i Milliyeci adım veren sağcı -ve AP eğilimlibir topluluğun yürüttüğü şiddet hareketlerini hatırlıyan gazeteciler, işaret edilen tarafa baktılar. Gerçekten, ora-

HAFTANIN İÇİNDEN

Demirkırat II

Metin TOKER

Bir kıratın türk siyaset hayatına yeniden çıkmış olmasının yarattığı akisler Son Havadis, Adalet., Zafer, Dünya, Yeni İstanbul gibi A.P.'nin resmini, gönüllü veya bedelli sözcülerini meşgul etmiş bulunuyor. Bunlar, meşreplerine göre, hadisenin izahını veya tevilini yapmışlardır. Bazılarına bakılırsa bu kırat o kırat değildir, bazılarına bakılırsa yeni alâmeti farikanın seçimindeki sebep siyasîden çok psikolojiktir, bazılarına bakılırsa bir D.P.'li kütle zaten ortadayken kıratın sembol diye alınıp alınmamasının önemi yoktur. Bunların üzerinde ittifak ettikleri nokta, A.P.'nin ortaya tekrar kıratı çıkarmasının bir takım partileri ve kimseleri boşuna tedirgin ettiğidir. Hattâ tedirgin olanların yaptıkları gürültü A.P. nin ekmeğine yağ sürmektedir. A.P. atı almıştır ve "Üsküdarı geçmek üzeredir. Yaygaralar A.P.'nin iyi bir amblem seçtiğinin delilini teşkil etmektedir. Süleyman Demirel bile bu hafta radyolarda okunan demecinde "Bir attan bu kadar korkmak niye?" diye sordu. Zavallı Demirel, korkunun kimlerde olması gerektiğinin bile farkında değil her hailde. Ve bu zat memleketi, yâni seni - beni idare edecek!

Kırat sembolünün maharetli bir seçim olduğunda zerrece şüphe' yoktur. Yalnız, bunun niçin seçildiği konusu görüşülürken karşı tarafı fazla saf sanmak da doğru değildir. Yok at türklerin millî hayvanıymış da, yok türklerin namusu atlarıyla avratlarıymış da, yok türkler atı pek severlermiş de A.P. bu amblemi onun için almış. Bunu anlatmak için insan külah bile bulamaz. Elbette ki kırat sembolü seçmenin nazarında D.P. ile A.P, arasında daha da fazla bir bağlantı kurulabilmesi amacıyla seçilmiştir ve bu özelliği ile gayet başardı bir seçim yapılmıştır, Türkiyenin çok yerinde çok kimse, demirkıratlı listeleri kullanmakla demirkırat devrini geri getireceğini düşünecek, buna inanacak, bunu gözleriyle görmüş sayılacaktır. Sadece okuyup yazma bilmeyen Vatandaşlar değil, büyük şehirlerde sayısız "eski günler hasretlisi", kıratı görünce iman tazelemişler, canlılıkları artmış, moralleri' takviye görmüştür. Bunların başında, mahalle başına onbeş tane düşen milyonerler gelmektedir.

Amblem seçimindeki bu başarıyı ve mehareti teslim ederken madalyonun öteki yüzüne bir göz atmak lüzumunu da her halde A.P.'nin yeni ve eski savunucuları kabul ederler. Acaba 1985 Türkiyesinde seçimlere Demirkırat II ile girmenin hiç bir endişe verici tarafı yok mudur? Eğer yeni kıratın seçicileri bu soruya "hayır" cevabını vermişlerse çok hata etmişlerdir ve tadı az sürprizlerle karşılaşmaları pek muhtemeldir. Yok, Demirkırat II'nin getireceği faydalarla tehlikeleri dikkatle mukayese etmişler, faydanın tehlikeden büyük olduğuna karar vermişler, seçimlerini öyle yapmışlarsa amblemlerinin kendileri için uğurlu, kademli olmasını temenni etmekten başta, bir görev, biz yabancı dostlarına düşmez.

İnşallah, hesaplarında yanılmamışlardır.

Ancak, 1965 Türkiyesinde bir partinin 1960 öncesinin bir işaretinden faydalanma hevesinin, getireceği tahmin edilen oy miktarı ne olursa olsun fazla tekin görünmediği hatırlatıtarsa hemen kızmamak lâzımdır. Demirkırat I, doğduğu 1946'yı takip eden bir çok sene D.P.'ye yetmiştir. Fakat daha sonra, bizzat D.P."nin. lideri bu beyaz beygiri yetersiz bulmuştur. Yetersiz bulduğu içindir ki başka bir sembolün peşine düşmüştür. Kendi Grupunda "Ey bu memleketin, analarının ak sütü gibi helal oylarla seçilmiş aslan Demokrat milletvekilleri! Siz isterseniz, Hilâfeti bile geri getirebilirsiniz" demişti. Halbuki Hilâfet, bu sözün söylenmesinden çeyrek asır önce Padişahlığı kurtaramamıştı. Asıl sahibini kurtaramayan bir alâmeti farikadan, üstelik aradan zaman geçtikten sonra medet ummak pek akıllıca bir davranış sayılmasa gerektir. Nitekim Hilâfet, D.P.'yi ve liderini de kurtaramamış, hattâ bu tarz hevesler onların felâket sebebi olmuştur. Her halde bugünkü A.P ve lideri, sarıldıkları Demirkırat II ile aynı çeşit bir felâkete uğramayacaklarını kendi kendilerine garanti etmişlerdir.

Bir gerçeği hatırda tutmanın faydası büyüktür. 1965 Türkiyesinde 1965'in şartları câridir. Tıpkı 1955 Türkiyesinde 1955in şartlarının câri olduğu gibi. D.P- Hilâfete heves etmekle 1955 Türkiyesini 1920 öncesi Türkiyesinin şartlarına geri götürebileceğini hayal etmiştir. Bu hayal çok felâkete yol açmıştır. Eğer D.P.'de akıl bulunsaydı memlekete 1920 öncesinin şartlarını getirmeye çalışacak yerde kendisini 1955'in şartlarına uydurmaya gayret ederdi-

Bugün için de durum aynıdır.

A.P., tâ amblemine kadar, 1960 öncesinin şartlarının geri getirilmesini kendisine açık politika yapmıştır. Bütün vaadleri bu istikamettedir. Söylediği her şey, sembolü Demirkırat I olan D.P.'nin mahkûm edilmiş vaadleri, silâhları, felsefesidir. Bugüne kadar Demirkırat II'li A.P.'den milletin işittikleri şunlardır: "Türkiyede her isteyen ben müslümanım diyebilmelidir", "Türkiye, göklerin ezanı muhammedi ile inlediği memleket olmalıdır", "C.H.P. dinsiz ve komünisttir", "C.H.P- bizi ruslara satacaktır, aile mefhumunu yıkacaktır'", "Ekonomide, çok kazanan bir özel sektör esastır", "Toprak Reformu komünistlik kokmaktadır". "Petrolümüz yabancılara açık kalmalıdır". "Vatandaşın bütün islerini devlet kapısında takip edeceğiz", "Bu millet, ordusunu bir kaç defa yola getirmesini bilmiştir"..

Derler ki: '•Süngüyle her şey yapılır, üzerine oturulmaktan başka.." Bu, çok doğru bir sözdür. Ama aynı derecede gerçek bir başka husus, bir takını oylarla-, bırakınız iktidarda oturmayı, bir şeyler yapmanın bile kabil olmadığıdır. D.P. Türkiyeyi Hilâfet günlerine geri götüremezdi. A.P. Türkiyeyi D.P. günlerine geri götüremeyecektir. Böyle hallerde' karşıya bir kuvvet çıkar ki bu heveslerin sahipleri ne olduklarını şaşırırlar. Selâmet içinde bir Türkiye isteyenler, Demiıkırat II'li A.P.'nin bir an önce ayılması için seferber olmalıdırlar.

Nerede kaldı onu teşvik etmek, nerede kaldı onun cüretini arttırmak! Demiıkırat II'nin yarattığı tedirginlik, Türkiyenin selâmeti düşünülürken hissedilen tedirginliktir.

da elini kolunu sallıyarak Türkeş lehinde tezahürat yapan genç, Kuva-i Milliyecilerin arasında yırtıcılığı ve saldırganlığı ile temayüz edenlerden biriydi... Keşif önemli idi. Gazeteci grupu, delikanlının etrafındakileri incelemeğe başladı. Az sonra, teşhis edilenlerin sayısı artmıştı. Bar, iki, üç derken, âşina iplerin tesadüfe hamledilemiyeoek kadar çok olduğu anlaşıldı. Üstelik bunların çoğunun kolunda, görevli olduklarını gösteren kırmızı pazubentler vardı. Birbuçuk ay evvel Atatürk Bulvarında "Komünistlere ölüm diye bağıran, gazete yakan, adam döven, kafatasçıların çıkardığı Orkun dergisini dağıtan topluluk, CKMP'nin, geride bıraktığımız haftanın son günü Türkeşin zaferiyle biten olağanüstü Büyük Kongresinde başrolü oynuyordu.

Tezahürat, Türkeş kürsüden inip yerine geçtikten sonra da devam etti. Lehindeki gösterilere el sallıyarak mukabele eden emekli Kurmay Albay, işin en önemli safhasını atlattığını düşünerek, heyecanını yatıştırmağa çalışıyordu.

Eskiler alayım!

Kongrenin ikinci günü, Tahtakılıçın önceki günden devam eden ve beş saat tutan konuşmasından sonra Türkeşin yaptığı konuşma, partiyi ele geçirme mücadelesinin bu son safhasında kendisi için en önemli imtihan oldu. İşin ilginç tarafı, Türkeş bu imtihandan geçecek not almadığı halde, gerek diğer tamamlayıcı şartların kendisi lebinde çok iyi düzenlenmiş olması ve gerekse rakibi Tahtakılıçın büyük hataları sebebiyle yine de zafere ulaştı.

Tuttuğu yolda, büyük kütleleri heyecanlandırıp peşinde sürükleyebilmek bakımından en önemli silâh olan hitabet sanatında Türkeşin ne derecede usta olduğu en çok merak edilen hususlardan biriydi. Nitekim geçen haftanın sonunda Cumartesi günü saat tam 12'de Türkeş kürsüye geldiğinde gerilim son haddini bulmuştu.

Konuşmasına «Biz türk milletini bölünmez bir bütün olarak kabul ediyoruz" diye başlıyan Türkeş, ilk dakikalarda gerçekten tesirli, kudretli görünüyordu. 27 Mayıs sabahı radyolardan millete hitap eden kalın ve madeni sesini ustaca kullanıyordu. Zaten konuşmanın ilk cümleleri daha ziyade vatan, millet ve millî heyecan lâflarından ibaretti. Genel Başkan adayı, türk millet için her türlü mücadeleyi yapacağını, gerekirse canını bile vereceğini, görevi icabı dünyanın yarısından fazlasını gezdiğini, otuzdan fazla ülkeyi ve milleti incelediğini söyledi, sözleri sık sık, olağanüstü tezahüratla kesildi. Sıra türk milletinin -yani türk ırkının- diğer milletlerle -yani diğer ırklarla- mukayesesine gel inişti. Heyecan yüksek, gerilim fazlaydı. Vaktiyle ırkçı - turancı hareketlere karıştığı için hapis yatmış olan Genel Başkan adayı, konuya ihtiyatlı girdi:

"— Gezdiğim çeşitli memleketler halkının türk milletinden üstün bir vasfa sahip olmadığını gördüm. Türk milleti kaabiliyetli, ahlâklı, faziletlidir..."

Konuşma yine kesildi, dakikalarca

C.K.M.P. Kongresinde tezahürat yapan Türkeşeiler ve oturan Tahtakılıç
"Karadeniz çırpınıyor,selam Türkeş Albayıma!"

tüzahürat yapıldı, Durumdan fazlasıyla memnun kalan emekli Albay nihayet baklayı ağzından çıkardı ve militanlarına istedikleri hediyeyi verdi:

"— Bütün bu vasıfların yanında fizik yapısı itibariyle de türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğuna bir kere daha inandım!.."

Irkçılığın, türk ırkının üstünlüğü düşüncesinin en aşikâr şekilde ifadesi olan bu cümle, Türkeş taraftarı genç ırkçıları çılgına çevirmeye yetmişti. Patlayan gürültüden Büyük Sinemanın duvarlarındaki sıvalar dökülmediyse de, tozlar uçuştu.

İşin "nasyonalizm" tarafı böylece halledildikte sonra, fakir ve sefalet içindeki kütlelere cazip geleceği düşünülen ikinci sloganın, yani "sosyalizm"in *izahına,* sıra gelmişti. Konuşmanın bu kısmı rakamlarla, idarî, mali, zirai reform gibi kelimeler ve teknik ifadelerle doluydu. Üstelik Türkeş, acemi hatiplere mahsus tipik hatayı işlemiş, konuşmasına çok yüksek sesle ve bağırarak başlamıştı. Bu yüzden o da, acemi hatiplerin akıbetinden kendini kurtaramadı. Kısa bir süre sonra sesi tannanlığını kaybetti ve gerilim düştü. Hattâ salonun arka sıralan boşalmağa başladı.Oysa Tahtakılıç bile, zaman zaman tahammlfersa hale gelmekle birlikte, ses tonunu değiştirerek, esprilerle renklendirerek, bazen de tiratlara geçerek beş saat süren konuşması boyunca salonu dolu tutabilmişti.

Türkeş salonun arka sıralarının boşaldığını gördüğünde saat tam 12.25'ti. Heyecan iyice düşmüş, konuşmanın yarım saati dolmadan uykulu bir hava ortalığı kaplamıştı. O sırada hâlâ teknik lâflar eden Genel Başkan edayı, pabucun pahalı olduğunu sezmiş olacak ki önce bir sustu, sonra bağırarak, «pat diye" şu sözleri söyledi:

"— Türk milletinin dini islâmiyettir!.."

Türkeşin bu umulmadık infilâkini salonun infilâkı takip etti. Üstelik bu defa alkışlıyanlar sadece emekli Albayın ırkçı militanları değildi. Kongreye Hasan Dinçer - Tahtakılıç taraftarı olarak gelen Orta Anadolu delegelerinin büyük bir kısmı tezahürata katılmıştı. Zira Türkeşin bu infilâkı köylü vatandaşlara çok cazip gelmişti.

Türkeş konuşmasını, bu yazının ilk kısmında yer alan ve bir zamanlar turancıların dilinde çok dolaştığı bilinen dörtlükle bitirdi. Yerine dönerken, tarafsızların kanısı, kendisinin hitabet sanatında daha bir müptedi olduğu ve alkış toplayabilmek için en tehlikeli konuları istismar etmek ve en büyük tâvizleri vermek* zorunda kaldığı ve kalacağı şeklindeydi.

"Baskın"da başarı

Hitabetteki başarısızlığına karşılık, Türkeşin organizatörlüğüne doğrusu diyecek yoktur. Bu husustaki becerikliliği, bir partiye girişinin dördüncü ayında genel başkanlığa oturması ile ortaya çıkmıştır. Aslında Türkeş CKMP'yi, olağanüstü Büyük Kongre öncesinde ele geçirmiştir. Becerikliliğin önemi de zaten buradan gelmektedir. Bir partinin genel idare kurulunu ve büyük kongreye gelecek delegelerin çoğunluğunu ve bütün icra organlarını seçimsiz ve dört ay gibi kısa bir zamanda ele geçirmek kolay iş değildir. Türkeş ve arkadaşlarının "çengel atmak" ve "komiteye dahil etmek" hususlarındaki ustalığı bu ba--arılarında rol oynamıştır. Bu başarıdan sonra yapılacak olan olağanüstü büyük kongre bir formaliteden ibaret hale gelmiştir. Nitekim 30 Temmuz Cuma günü kongre toplandığında durum şuydu: Bir tarafta, Partinin Genel idare Kurulunu, Genel Başkanım, Genel Sekreterini kendi yanına çekmiş, 25 ilde kurduğu müteşebbis idare kurullarından -ki Partinin müteşebbis

RESİMALTIYLA KARİKATÜR - Hüseyin Feyrollah, nam-ı diğer Alpaslan Türkeşin C.K.M.P. Genel Başkanı seçilmesinden sonra bu partinin Ankarada yayınlanan organı Havadis -Başyazarı: Gökhan Beg- yukardaki resmi şu resimaltıyla neşretmiştir:

El ele. Taraflar el ele.. C.K.MP.yi bölmek için ellerinden geleni aralarına bırakmıyanlara bundan daha iyi bir cevap olur mu?. İşte iki Genel Başkan adayı. Demokratik bir mücadele vermişler ve sonunda da sarılıp öpüşmüşler.. Tahtakılıç, Genel Başkan seçilen Türkeş'i seçim sonuçları belli olunca en samimi duygularla tebrik etmiş, Türkeş'de aynı samimi duygularla tebriki KABUL BUYURMUŞTUR. Şimdi bütün CKMP. liler liderleri gibi el ele, gönül gönüledir (Foto Kemal TUNA),

heyetlerle birlikte teşkilâtlı olduğu illerin sayısı 52'den 'ibarettir- gelecek en az 500 delegenin oylarını garantiye bağlamış, oynanacak oyunun kaidelerini düzenleme yetkilerini eline geçirmiş, delege kartlarının dağıtımını bile kontroluna almış bir Türkeş durmadan propaganda yapmakta ve silâhlarını bilemektedir; diğer tarafta ise, sarındığı kuzu postuna aldanarak Türkeşi partiye almakla Türkiyenin en saf insanları olduklarını ortaya koymuş ve her şey olup bittikten sonra uyanabilmiş bir grup, insicamsız çabalar göstermektedir. Meselâ Hasan Dinçer, Ahmet Oğuz, İrfan Baran ve bu grupun diğer taraftarları, Kongre öncesinde Milli Savunma Bakanlığında. -Hasan Dinçerin makam odasında- toplantılar yaparak durumlarına çare aramaktadırlar. Bu mücadelenin en eğlenceli tarafı ise, Millî Savunma. Bakanının makam odasında yapılan bu toplantılarda konuşulanların, her nasılsa, -Türkoşin, candan arkadaşlara sahip bir eski subay olduğu unutulurca- kelimesi kelimesine Türkeş tarafından öğrenilmesidir.

Üstelik Türkeşle mücadele edenler, Tahtakılıcın kendileriyle görüşmeden adaylığını koyması ile bir emrivaki karşısında kalmışlar ve delegelerin oy atmağa başladığı son âna kadar, "Acaba Hasan Dinçeri aday göstersek mi?'' tereddüdünden kurtulamamışlardır. Bu grupun kuvveti, Afyon, Çankırı ve Konyadan getirdikleri 300 delegenin kendilerine sıkı bağlılığından ibarettir. Diğer iller ise çeşitli eğilimler göstermektedir.

Kongreye bu şartlar altında gidilmiştir. İki taraf arasındaki en büyük eşitsizliği, Bahçelievlerde Türkeş ve Özdağin zaman zaman ziyaret ettikleri bir lokalde üslendirildikten öğrenilen "Kuva-i Milliyeci" militanların, 300"e yakın Ankara delegesinin büyük bir kısmını teşkil etmeleridir. Kongrenin organizasyonu, kontrolü ve "selâmeti' tamamiyle bu gençlere bırakılmıştır.

İlk gün, Kongre Başkanlığı seçiminde Türkeşin adayı Gökhan Evliyaoğlu diğer grupun desteklediği Faruk Küreliyi mağlûp edince, netice daha baştan belli oldu. Evliyaoğlu, kollarında "görevli" yazılı pazubentler taşıyan Kuva-i Milliyeci gençlerle işbirliği yaparak, Kongreyi -kendi ekibinin menfaatleri bakımından- başarı ile yönetti. Tahtakılıç konuşurken Evliyaoğlunun sık sık. aşikâr şekilde esnemesi, bunu başarıyla salona sirayet ettirmesi, Tahtakılıca lâf atanlara da güya sükûnet uğruna, "Ne yapalım, tahammül edeceğiz" demesi, Genel İdare Kurulu raporu üzerinde konuşan ilk altı kişi -her halde tesadüf değildi - Türkeşi övünce, bir yeterlik önergesini süratle oya sunması, Evliyaoğlunun tarafsızlık ölçüsünü ve Kongrenin çalışma tarzını gösterecek nitelikte noktalardır.

İkinci gün, adaylar konuştuktan sonra seçime geçildi- O sırada AKİS muhabirinin gözleri önünde şu olay cereyan etti: 30-35 yaşlarında sarışın bir adam, Büyük Sinemanın kapısından içeri yürüdü, fakat bir pazubentli tarafından durduruldu. Adam, nereye gittiğini soran görevliye şu cevabı verdi:

"— İçeriden arkadaşım çağırdı. bana kart verecekmiş, oy kullanacağım!''

"— Delege misin?"

, "— Yoooo!"

Görevli, konuşmanın tam bu noktasında. AKİS muhabirini farkedince, adamı dışarı itti.

Adam:

'•— Yahu, ne olacak ki, başkalarına da kart dağıttılar" diyerek dışarı çıkarken, görevlinin:

"— Sus kardeşim, sus yahu" diye telâşa kapılması eğlenceli bir sahne yarattı.

Neticede, Alparslan Türkeş, Tahtakılıçı 516'ya karşı 698 oyla mağlûp etti ve CKMP Genel Başkanlığına seçildi.

Tahtakılıç gazetecilerle konuşuyor

Dertleşme

Kulağa Küpe

Söyleyene bakma...

Demokrat zenginlerin parasıyla çıkan Haber Gazetesinde bir başyazı başlığı: "C.H.P.'ye İnanmıyoruz".

İmza: Bahadır Dülger!

Ah, Bahadırcık. adam bir defa "Sizi artık ben bile kurtaramam'' dedi, inanmadın, darağacının eşiğimden güç döndün ve şimdi onun sağladığı atıfetle kalem çırpıştırıyorsun. İnsanda kafa olsa, bu tecrübeden sonra yoğurdu değil, dondurmayı üfleyerek yer..

Ama, şimdi diyeceksin ki "İnsanda kafa olsa, Menderesin Tahkikat Komisyonunda basın cellâdı olur mu?"

O da doğru ya..

Feyzullah boşa, Türkeş başa

Bütün bu faaliyetlerine bakıldığı takdirde, Türkeşin şahsiyeti, nitelikleri, metodu ve hattâ istikameti ortaya çıkmaktadır. 1965 Türkiyesinde, seçimler arefesinde birdenbire önemli bir siyasî şahsiyet haline gelen ve

protokola giren bu emekli subay, memleketimizde özellikle son yıllarda oldukça büyük bir ün yapmıştır. Hakkında yazılan ve çizilenlerle bilinmeyen tarafı pek az kalmıştır.

Alparslan Türkeş, 1833 yılında Lefkoşede, Hüseyin Feyzullah adıyla dün yaya gelmiştir. İlk Öğrenimini Lefkoşede, Sarayönü mektebinde yapmış, 1933'te ailesiyle birlikte Kıbrıstan Türkiyeye göçmüştür. Bu tarih, Hüseyin Feyzullah adındaki çocuk için oldukça önemlidir. Çünkü bu tarihte hem mesleği belli olmuş -Kuleli Askerî Lisesine girmiş- ve hem de lider olmak isteyen ihtiraslı bir insan için hiç de cazip bir isim olmayan Hüseyin Feyzullah ismi bir yana atılmış ve "Alparslan Türkeş" gibi hem anlam, hem de fonetik bakımından mükemmel bir isim benimsenilmiştir. Tıpkı, asıl adı komik "Schicklgruber" olan bir almanın bunu "Hitler" ile değiştirmesi gibi...

Türkeş, tahsil hayatında düzenli ve siliktir. 1938'de Harbiyeyi bitirdikten sonra Amerikaya gitmiş ve orada eğitim görmüştür. Çeşitli askeri görevlerle yurt dışında bulunmuş ve 1957'de yurda dönmüştür. 1958'de Elâzığda kıta hizmeti görürken, 27 Mayıs devrimini hazırlıyan subayların dikkatini çekmiş ve Komiteye alınarak Ankaraya tâyin ettirilmiştir. Türkeşin niyetlerini arkadaşları ilk defa 1960 yılının Şubatında, Mustafa Kaplarun evinde yapılan bir toplantıda anlamışlardır. Komiteye yeni katılan Sami Küçükün "İhtilâlin sonu ne olacak?" sorusuna ateşli bir edayla cevap vermek isteyen Türkeş, uzun vadeli ve icabında zora dayanan bir programdan bahsetmiştir. Sami Küçükün, "Bu söylediklerinin olması için seçim yapılmaması gerekir. Sizler de aynı fikirdeyseniz ben yokum. Zira bu, diktaya gitmek demektir" seklindeki itirazı karşısında Türkeş bir zamanlar tebdil-1 isim ettiği gibi bu defa da tebdil-i fikir etmiş ve seçimin aleyhinde bulunmadığını söylemiştir. 27 Mayısı yönetenler, Türkeşin radyodaki sesiyle Türkiyeye ve dünyaya ilk açıklamayı yaptıktan sonra, ihtiraslı Kurmay Albay, bilindiği gibi, emellerini gerçekleştirmek için süratle faaliyete geçmiştir. Bir yandan Türkiyenin en güçlü adamı olmak için tedbirler alırken, bir yandan da öncü gazetesinin yönetimini ele geçirmeyi ihmal etmemiştir.

Ancak, uzun vadeli totaliter kalkınma fikri 13 Kasım hareketiyle - bilindiği şekilde - tasfiye olunduktan sonra Türkeş, emekli albay olarak önce Hindistanda, sonra da tekrar Türkiyede bulunmuştur. Bu arada çeşitli partilerle temaslar yapan Türkeş, 21 Mayısta darbe ve dikta fikrinin ve hattâ teşebbüsünün çok yakınlarına sokulduğu için hayatında üçüncü defa derdest edilmiş. fakat bu defa da yakasını sıyırabilmişler. Kongrede adaylık konuşmasının sonunda okuduğu dörtlüğün ilk mısraındaki "Koşan elbet varır, düşen kalkar" gözlerinin anlamı herhalde bu olsa gerektir!..

Alparslan Türkeşin biyografisine eklenebilecek bir nokta. Kongrede dağıtılan biyografik bir propaganda broşürüne nazaran kendisinin 1957'den sonra Almanyaya giderek "Atom ve nükleer tahsili" yapmış olmasıdır! Ancak 1957'den sonra Türkeşin herhangi bir görevle yurt dışına gitmediği bilindiğine göre, bu parlak tahsil ya mektuplaşma suretiyle, ya da telepatik yolla yapılmış olabilir.

Taklit mi, tesadüf mü?

"Bütün bu maceralardan geçen ve bugün CKMP'nin liderliğine -protokol dolayısıyla da, Gazeteciler Yapı Kooperatifinin bu haftanın başındaki temel atma töreninde Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demirle bitişik sandalyeye- oturabilen Türkeş, bir çok ithamlarla karşı karşıyadır. Bunlar kendisinin faşist, nasyonal sosyalist -yani nazi- ve ırkçı olduğu yönündedir. Genel Başkan geçenlerde faşist olmadığım söylemiş ve delil olarak da sosyal görüşlerini fakirlerden yana oluşunu göstermiştir. Ancak bu açıklama, kendisinin, bundan otuz yıl önce zuhur eden bir başka kişinin, Hitlerin yolunda olmadığını ispat edecek nitelikte değildir. Fazla zaman tutmıyan kısa bir karşılaştırma, bu iki şahıs arasında -taklitten mi, tesadüften mi ileri geldiği belli değil- bazı önemli benzerlikler bulunduğunu ortaya koyuvermektedir. Bu benzerliklerden bazıları şunlardır:

— Her ikisi de iktidarına göz dikleri memleketin sınırları dışında doğmuştur: Hitler Avusturyada, Türkeş Kıbrısta... Milliyetçilik heyecanlarına bir kompleksin yol açması muhtemeldir.

— Her ikisinin de çocukluğu ve ilk gençliği, nefret ettikleri ve bütün kötülükleri malettiklerir başka bir ırkla yanyana geçmiştir. Hitler Viyanada yahudüeri, Türkeş Kıbrısta rumları diş..gıcırdatarak incelemiştir.

— İkisinin de ilk gençliği ve tahsil yılları özellikten ve pırıltıdan yoksundur,

— Her ikisi de hayatlarının başında, bir lider için fonetik bakımından son derecede kötü birer ismi taşımak

Terazili Saltanat

Tacettin TEZER

Her milletin kaderinde tarihe malolmuş veya olmaya mahkûm acaip saltanatlar vardır. CKMP'nin Büyük Kongresini yalandan izleyen her vatandaşın, terazili parti rozeti karşısında, muhtemel bir saltanatın şeklini derin derin düşünmemesine imkân var mı? Bir rozet ki, bütün detaylarıyla sanki bugün olanlar düşünülerek hazırlanmış:

"Cumhuriyetten yakala, ''Köylüyü altına as, sağ kefeye "M"illeti, sol kefeye "P"artiyi koy ve... Ve bu teraziyi, Hitler Anayasası ölçülerinde bir Türkiye yaratmayı düşünenlerin eline ver, tartı başlasın. Başlasın ne kelime, başladı bile!..

Şimdi iş, kefelerden hangisinin ağır basacağında. Hemen ilâve edeyim ki, hangisi ağır basarsa bassın, "K"öylü gine askıda. Peki, ya ötesi?.' Ötesi, "M"illet ağır basarsa mesele yok. Ama, ya "P-"arti ağır basarsa? "M'illetin ve bilhassa CKMP'ye oy vermeye gönüllü vatandaşın, Mein Kampf'ı bir kere ve bir kere daha, dikkatlice okuması gerekecektir.

Hangisi doğru?

Maliye Bakanı, elbette inanılır bir insan olmak lâzımdır. Maliye Bakanına inanılmaz mı? Maliye Bakanına göre maliyemiz mükemmeldir ve paraca hiç bir sıkıntımız yoktur.

Geliniz görünüz ki, bu ay **çok** gazete Basın ve İlân Kurumundan kendi ilân paralarını alamamışlardır. Bunlar, yayınlanmış ve bedelleri tahakkuk etmiş ilânlardır. Kurumun, bu ödemeyi yapacak parası yokktur.

Neden?

Çünkü Kurumun Maliyeden beşbuçuk, altı milyon lira alacağı vardır, fakat **o** da bunu oradan tahsil edememektedir.

Hani, gazetelere pembe renkli demeç verdikten sonra aynı gazetelerin paralarını ödeyememek, **biraz,** müslüman mahallesinde salyangoz satmaya benziyor da.

Bizden. İhsan Gürsana hatırlatması!

tehlikesi geçirmişlerdir- Hitler, 84 yaşındaki büyükbabası, hayata gayrimeşru göz açan 39 yaşındaki babasını ölmek üzere iken tanımamış olsaydı, Adolf Sehickligruber adını taşımak zorunda kalacaktı. Alparslan Türkeş ise. ailesi Türkiyeye göçmemiş olsaydı, Hüseyin Feyzullah adını bir felâket olarak sürükleyip gidecekti.

- Her ikisi de ilk gençlikierinde ırkçılık cereyanlarına karışmışlardır. Hitler ilk gençlik yıllarında pancermanist Milliyetçi Partinin ateşli bir sempatizanıdır. Türkeş ise Hitlerin son devirlerinde -1944'lerde- İstanbulda turancılık cereyanına karışmış ve tevkif edilerek aylarca hapis yatmıştır. Bu sıralarda genç bir subaydı.

— Her ikisi de milletlerinin tarihin deki hissi noktaları tespit etmişler ve sonra bunları hep abartmışlardır.

- Her ikisi de, ırkçılık ve şoven düşüncelerle sosyalizmi ve fakirlere cazip gelen tâbirleri birleştirmeye kal kısmışlardır.

— Her ikisi de amaçlarına ulaşabilmek için önce ihtilâli denemişlerdir. Hitlerin meşhur "Birahane baskını" tecrübesi, Türkeşin 27 Mayısa karışması, 21 Mayısın yakınlarında dolaşması... Her ikisi de bu yolla diktatör olamıyacaklarını anlamışlardır.

— Her ikisi de politikaya çok küçük, cılız «ye dinamizmden mahrum partilerde atılmışlardır. Hitler 1919'da katıldığı zaman Alman İşçi Partisi bir kaç hayalperesti içine alan küçücük bir teşekküldü. Türkeş de CKMP'ye parti silinmek üzereyken girmiştir.

— Her ikisi de partiye girdikten çok kısa bir süre sonra birer nasyonal sosyalist program hazırlıyarak bunu kabul ettirmişlerdir. Hitler partiye girdikten bir yıl sonra .Türkeş dört ay sonra!

— Her ikisi de derhal ellerinin altına genç, saldırgan ve milliyetçi gruplar almışlar, sindirme metodunu denemişlerdir: Hitlerin fırtına birlikleri -Sturm Abdeillung". Kısa ismi "S.A."-; Türkeşin "Kuva-i Milliye"ci gençleri...

— Her ikisi de bir neşir organına sahip olmakta büyük bir acele göstermişlerdir. Hitler, sonradan ismini Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi -NAZİ- haline getirdiği küçük partisine derhal bir gazete satın almış, Völkischer Beobachter adındaki yahudi aleyhtarı gazeteyi ele geçirmiştir. Türkeş daha ihtilâl devrinde öncünün çıkmasını sağlamış, sonra Ekspresi almaya teşebbüs etmiş, CKMP'ye girdikten biriki ay sonra da Havadisi parti organı haline getirmiştir.

~ Her ikisinin yaşadığı devirde de komünizm toplum için bir öcü haline getirilmiş ve her ikisi de bu öcüyü istismarda beceriklilik göstermişlerdir.

— Her ikisinin yaşadığı devirde de mükemmel birer Anayasa -Almanyada Veimar Anayasası, Türkiyede 1961 Anayasası-, nisbî temsil, hiç bir zaman çoğunluk kazanamıyan partiler ve koalisyon zorunlugu vardır.

— Her ikisinin de sahneye çıktığı sırada o memleketlerde rahatsız, yaşlı, etraflarında entrikalar çevrilen, fakat iyiniyetli asker cumhurbaşkanları bulunmaktadır.

— Her iki memlekette de, mukabil tarihlerde ekonomik durum kötü, çok kimse sabırsızdır ve kalkınma için parlamenter yolu ağır bulanlar, "sıçrama" isteyenler mevcuttur.

— Her ikisi de iktidara varmak için makyavelizme ve kaba kuvvete rağbet etmektedirler.

— Her ikisi de, daha iktidara gelmeden, toplum için oldukça değişik, fakat tehlikeli düşüncelerini korkmadan açıklamaktadırlar. Hitler "Mein Kampf "ı iktidara gelmeden çok önce, hapishanede yazarak yayınlamış, Türkeş ise "Dokuz Işık" olarak adlandırdığı broşür - kitabını son Kongrede dağıtmıştır.

— Her ikisi de "toplumun ve milletin yeniden ve bambaşka bir heyecanla düzenlenmesi gerektiği"ni şiddetle savunmaktadırlar. Hitler Almanyanın otorite ve şeflik esasına göre yeniden düzenlenmesini istemektedir. Türkeş ise meşhur "Ülkü ve Kültür Birliği" diye bir terane tutturmuştur ve köy

Türkeş omuzlarda
1930'lara özenti..

sayısını azaltmak için tedbirler öne sürmektedir.

— Hitler "âri ırkı ilmî usûllerle çoğaltma" tşebbüsünde bulunmuştur. Türkeş ise, son CKMP kongresinde, doğum kontrolü aleyhinde ve "100 Milyonluk Türkiye" ideali için programda değişiklik yaptırtmıştır.

— Her ikisi de otoriteye ve diktaya çok düşkündürler.

„ ve sonunca benzerlik

"Bütün bu benzerliklerin sonuncusu ve bugün için en can alıcısı ise, türk ve alman halklarının dehşetli unutkan oluşlarıdır. Hitler Almanyada, niyetlerini, dikta hevesini defalarca ortaya koyduğu halde sonunda, Cumhurbaskanının, eliyle ve demokratik yoldan devlet kudretlerinin başına oturtuluvermiştir. Bu hareketteki ihmalcilik ve unutkanlık inanılır gibi değildir. Aynı şekilde, memleketimizde de Türkeş CKMP lideri olur olmaz, çok kimse ve çok çevre, bu şahsın önceki teşebbüslerini, niyetlerini, fikirlerini unutuvermişler ve hattâ hattâ, onu desteklemeye başlamışlardır. Bazı gazetelerde son günlerde ileri sürülen bir fikir, bu unutkanlığın ve ihmalciliğin tam bir örneğidir. Güya Türkeş bir doktrin adamı imiş ve hiç olmazsa bu yüzden bazı partilere göre ehveni şermiş!

Şimdi Alparslan Türkeş, seçim arefesinde devletten 1 milyon lira yardım almış bir partinin başına geçmiş ve 38 kişilik Genel İdare Kurulunda 23 taraftarı ile tam bir "sulta" kurmuş bulunmaktadır. Eski CKMP'lilerin güçleri son mağlûbiyetten sonra iyice tükenmiştir. Hattâ bazı eski CKMP'lilerde hayrettir, bu partinin itidalli olarak bilinen üyelerinde!- Türkeşin de denenmesi gerektiği şeklinde bir kanaat hasıl olmıya başlamıştır. Gerçi Ahmet Tahtakılıç, seçildiği Genel İdare Kurulundan istifa etmiş, İrfan Baran mücadeleye devam edeceğini söylemiş, Hasan Dinçer, Ahmet Oğuz ve Seyfi Öztürk ilk toplantıya katılmamışlardır. Fakat bu birkaç kişinin güçsüzlükleri son mücadelede ortaya çıkmıştır.

Yirmi yıllık bir CKMP'li, Türkeş hakkında oldukça yerinde ve doğru bir hükmü Kongrede, AKİS muhabirine şöyle ifade etti:

"— Bu adam ya yapar. ya yıkar!" Ancak ne yazık ki, bu akıllı adam ne bir Bakan, ne de bir yetkilidir. Sadece bir köylü delegedir!'

Türkeş ve arkadaşları, girdiklerinden dört ay sonra ele geçirdikleri bu parti ile seçimlere doğru gitmektedirler- Bu gidişin şarkısı bile bulunmuştur. Azerbeycanlı ozanın içli şarkısı, "Karadeniz çırpmıyor, selâm türkün bayrağına" bugünlerde Türkeş taraftarlarının ağzında durmadan tekrarlanmaktadır. Fakat aynen değil, şu şekilde:

"Karadeniz çırpmıyor, selâm Türkeş Albayıma!."

C.H.P.

Bekleyen derviş

Gazeteciler karşılarında güneşten yanmış, sıhhatli bir ihtiyar bulacaklarını biliyorlardı ama onun bu kadar keyifli ve neşeli anım yakalayacaklarını tahmin etmiyorlardı. Haftanın başındaki Pazartesi günü, partisinin Sultanahmetteki il merkezinde İsmet İnönü genç muhabirlere takıldı, kahkahalar attı, nükteler yaptı. Bildirdiğine göre yüzmede o kadar formdaydı ki 100 metrede kendisiyle yarışacak bir rakip arıyordu. Bir gazeteci:

"— Paşam, siz neden deniz,subayı olmadınız?" diye sordu.

İsmet Paşa güldü:

"— Biz o zaman dağdan geldik. Yüz meyi nereden bilecektik.."

CH.P. Genel Başkanı sadece bu konularda komplekssiz ve hareketlerinde rahat değildi. O gün söylediği sözler, İsmet İnönünün seçimleri de büyük bir güvenle ve sükunetle beklediğini gösterdi. Yazılı olarak hazırladığı metindeki kelimeler dikkatle seçilmişti ve bazıları istihza, bazıları ikaz, bazıları ihtar havası taşıyordu. Hele sonradan, bir soruya verdiği cevap basın toplantısında bulunanları pek güldürdü. Bir gazeteci CH.P- Genel Başkanından seçim neticelerini' nasıl düşündüğünü sordu.İsmet İnönü kendisinin bir tahmin yapmadığını, fakat tahmin yapanları seyrettiğini söyledikten sonra şöyle dedi:

"— Seçimlerden evvel yüzde 80 alacaklarını söylemekle işe başlarlar. Sonra, yüzde 65'e inerler. Biraz sonra da yüzde 55'den bahsederler. Bu tevazuyla nereye kadar ineceklerim bekliyorum."

Gerçekten de A.P.'liler dört yıldan beri her seçimde yüzde 80 alacaklarım söylemektedirler. Seçim yapılırken yüz de 65 aldıklarım ilân etmektedirler. Tasnif sırasında gazeteleri "A.P. oyların yüzde 50'den fazlasını aldı" diye manşetler çekmektedir. Fakat resmî seçim neticeleri ilân edildiğinde A.P.'nin hiç bir zaman 5 ile başlayan bir yüzde nisbetine çıkamadığı, hep yüzde 40'lı bir nisbetle yetindiği görülmektedir. İsmet İnönünün bu telmihi kahkahalarla karşılandı.

İsmet İnönü
Kampanya açıldı

Yeni tarz

Parti Meclisi, toplantılarını bitirdikten sonra bir tebliğ yayınlamadı. Halbuki C.H.P.'de usûl budur. Bunun

Meğer kendilerini söylerlermiş!

Refik Koraltan

Şu eski Demokratlar, hiç bir şeyde mahir olmasalar, mutlaka bir konuda üstaddılar: Çamur atmakta. Öyle uydurmalar bulurlardı ve bunları öyle marifetle yayarlardı ki hikâye dillerde dolaşa dolaşa, en sonda, çok kimse tarafından sahici sanılırdı ve hiç kimse, "Yahu, nedir bunun aslı? Kim görmüş, kim duymuş?" diye sormazdı.

Bu meharetin altında yatan, her halde, biraz da kendi içlerinden geçendi.

Demokratların tutturdukları bir çamur: 1950 seçimlerini kaybettikten sonra İnönü Çankayanın balkonuna çıkmış da, yumruğunu Ankaraya doğru sıkarak "Nankörler" demiş! Nedir, kimdir haberin kaynağı? Tabii meçhul. Zira, hadise düpedüz uydurma ve İnönünün temkinli, serinkanlı tabiatına hiç uymayan bir kuyruklu yalan.

Ama, Özel Sektörün ve dolayısıyla A.P.'nin hararetli savunucularından Ahmet Hamdı Başar çıkardığı bir derginin son sayısında yerini, zamanını söyleyerek bir hadisenin tanıklığını yapıyor. 1957 seçimlerinden sonra Başar Koraltanın evine gitmiş. Koraltanın yanında Hüseyin Fırat var, İçelde seçimi D.P.'nin kazandığı ilân edilmiş. Ama Koraltan biliyor ki Mersin kendilerine oy vermemiştir. Hırsla söylediği aynen şudur:

"— Gözlerine, dizlerine dursun.. Mersine bir milyar liradan fazla yardım yapıldı. Koskoca bir liman yapılıyor. Hepsinin cebi para gördü. Bu ne nankörlüktür!"

Başar iki gün sonra Koraltanın evine tekrar gidiyor. Bu sefer yanında Hüseyin Balık vardır. Koraltan, Hataylılardan dert yanıyor. Söylediği şudur:

"— Nankörler.."

İşte, ötekine hiç benzemeyen, ispatlı ve şahitli bir "Nankörler!" hikâyesi.

sebebi. Parti Meclisinin bu defa, tebliğ yerine İsmet İnönünün bir basın toplantısını tercih etmesidir.İnönü, toplantıyı bunun için tertipledi. Bir gün önce Maltepede, yalanda Türkiyeden ayrılacak Ve State Department'de bizimle de ilgilenen Yakın Doğu ve Güney Asya Dairesinin başına Müsteşar Yardımcısı -yani terfi ederek- geçecek olan Amerika Büyük Elçisi Raymond Hare'i kabul etmiş ve kendisiyle, Kıbrıs, konusu dahil, ban meseleleri görüşmüştü» Ondan sonra, basın toplantısı konuşmasını hazırlamıştı. Pazartesi sabahı keyifli bir Şekilde şehire indi, akşam da, parti çalışmaları tamamlanmış olduğundan Heybeliadadaki evine döndü,

Parti Meclisi çalışmaları Beşiktaştaki ilçe merkezinde devam ederken alınan bir haber, İsmet İnönüye konuşmasının bazı cümlelerini, ilham etti. Bu habere nazaran bir takım Yassıada Kahramanları, vaktiyle temsil ettikleri illerde A.P. lehinde propaganda yapacaklar, ve A.P. adaylarının geçilmesini eski seçmenlerine tavsiye edeceklerdi. Meselâ Samet Ağaoğlunun Manisada eşi Neriman Ağaoğlu, İzzet Akçalın Rizede oğlu Erol Akça için çalıştıkları ve çalışacakları gelen haberler arasındaydı. Onlar gibi D.P.'li son Meclisin Yassıadada hattâ en ağır hükümleri almış ve siyasî haklarından mahrum edilmiş bazı mensupları bu kampanyaya katılmak niyetini taşıyorlardı. Bunlar, A.P. iktidarı aldığı takdirde kendilerine siyasi hayata tekrar dönüş yolunun açılacağını ümit ediyorlardı ve gönüllerinde yatan aslanlar şimdiden kükremeye başlamıştı. Zaten içlerinden bir çoğu, basın yoluyla politikaya dönmüşlerdi bile. Bahadır Dülger Haberde açık başmakale yazıyordu. Sıtkı Yırcalı Zaferin açık Genel Yayın Müdürü olmuştu. Samet Ağaoğlu, "Aşina Çehreler"in, ba---a bir tehlike getirmediğini görmenin cüreti içinde Eski Meclis, Yeni Meclis, İhtilâl konularına Meydanda girmeye başlamıştı. Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu üyelerinden başka bazıları, Dülgerin açık yaptığını kapalı yapıyorlardı. Celâl Yardımcı hatırat yayınına başlamıştı. Bu faaliyetin bir ilerisi, bunların seçim kampanyasında A.P, adaylarının yânında yer almalarıydı.

İsmet İnönü bunları gözönünde tutarak basın toplantısında şöyle dedi:

"— Geçer akçe sandıkları ithamların tesiri on yıl denenmiştir. OD yılın sonunda biz neredeyiz, o ithamların kerametine inananlar, o ithamların sahipleri nerededirler? Bu tesbitin bir ibret yerine geçmesi lâzımdı. Geçmediği anlaşılıyor. Silâh zannettikleri küflü aletler kendilerine mübarek olsun!"

Genel Başkanın bu sözlerinden sonra kampanya sırasında yurdun orasında veya burasında, karşılarında "Aşina Çehreler" görecek olan C.H.P adayları, güvenleri bilenmiş olarak. İsmet İnönünün "Nerededirler?" sorusuna "Tekrar karşınızdadırlar" cevabım verecekler ve gerekeni yapacaklardı.

Adaylık savaşı

parti olarak CH.P, seçimlerin kendisi için iyi netice vereceğine inanır ve bu hızla çalışmaya başlarken adaylık konusu bir ciddi savaş halinde devam etmektedir. Gerçi, C.H.P.'de bir otorite bulunduğundan bu savaş meselâ, sadece İstanbulun elde edilebilecek 12-13 milletvekilliği için 300 adayı bulunan A.P.'de olduğu kadar yıkıcı ve kırıcı olmamaktadır ama, gene de kulisler sadece bu konuyla meşguldür. Bu hafta C.H.P,'nin sadece en yüksek kademeleri seçimleri düşünüyordu. Bütün ait kademelerde listeler elden ele dolaşıyor, pazarlıklar yapılı. yor, kombinezonlar kuruluyordu.İl Başkanları için-bir dert de, Genel Merkeze lâzım olduklarından dolayı listelerin "münasip bir köşe"sine sıkıştırılması istenilen tiplerdi. Bunlar dört yıl Teşkilâta görünmediklerinden Teşkilâtın iğbirarını çekmişlerdi. Buna rağmen bunlardan bazıları bu sefer de bir yerlere tıkıştırılacaktır.

Ama bu, her halde son sefer olacaktır.

Partililer Aday Seçerken

Meclisleri halkın seçip seçmediği, Öyle pek kesinlikle söylenebilecek bir husus değildir. Elbette ki Meclislerde partilerin nisbeti doğrudan doğruya halkın iradesine bağlıdır. Ama milletvekilleri, daha ziyade yoklamaların, yani bir partili zümrenin eseridir. Onların tesbit ettikleri adaylar, halka sunulan listeler teşkil etmektedir. Tabii, Türkiye Cumhuriyetinin her vatandaşının müstakil olarak, kimseye bağlı kalmaksızın adaylığını koymak imkânı vardır. Ama bir müstakil adayı; kazanabileceğini sanan, General Madanoğludân başkası yoktur.

Bundan dolayıdır ki yoklamalarda partililer, oylarını kullanırken çık dikkatli olmak, "bir takım tesirlerde kapılmamak Korundadırlar. Ama bunun gerçekleştiğini söylemek kolay değildir. "Bir takım tesirler" her partide rol oynamaktadır ve bu, bazen dört yıllık emekleri heba etmekte, terazinin ibresini, hiç lâyık olmadığı halde, bu "bir takım tesirlerde sahip kimselerin tarafına eğmektedir. Böyle tipik bir imtihanı bugünlerde Erzincanın C.H.P.'lileri vereceklerdir.

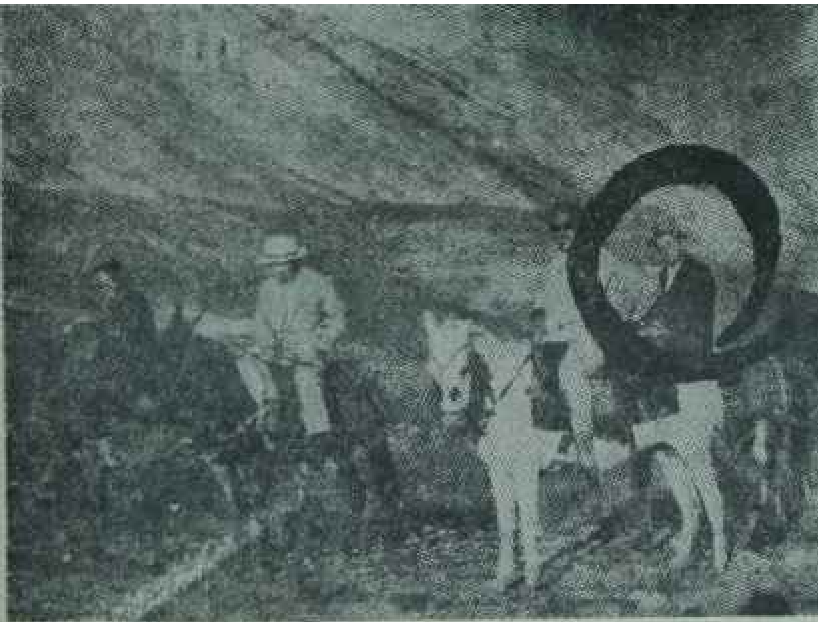
Erzincanda dört seneden beri bir genç adam, bazen at sırtında bütün Erzincanı dolaşmaktadır. Bütün köylere gitmekte, onların dertleriyle, meseleleriyle ilgilenmektedir. Erzincanlılar, karşılarına aday- diye çıkanları bir imtihan etseler de Erzincanın konularına kimin hangi nisbette âşinâ bulunduğunu tesbit etseler o gencin bilgisi karşısında hayrete düşerler. Bu genç, adını memlekette herkesin bildiği Yusuf Ziya Âdemhandır. Âdemhan, meselâ Erzincanın özel sektörist milletvekili Zeynel Gündoğdu gibi tipler iktidarla dost geçinip para yaparlarken D.P.nin hışmına ve şiddetine basın sahasında kahramanca göğüs geren mücahitler arasında, hattâ onların başında yer almıştır. 1954-60 arasındaki Türk Basını denilince, Yusuf Ziya Âdemhan hatıra daima ilk gelecek isimdir. Ademhanın o günlerdeki hayatı, dışarı çıkıp mücadelesini yapmak, bunun üzerine içeri tıkılmak, dışarı çıkar çıkmaz tekrar bayrağı eline -almak, tekrar içeri tıkılmakla geçmiştir.

Ademhan Kemaliyenin bir mümtaz evlâdıdır ve hep koyu, samimi bir C.H.P.li olarak kalmıştır. Ankaraya gelen her Erzincanlı Ademhanda daima bir melce bulmuştur ve Ademhan Erzincanın bütün işlerini Başkentte ve Erzincanda takip etmiştir. Bu uğurda en yüksek mercilere kadar çıkmıştır ve bunların arasında, kendisini o kadar çok seven İsmet İnönü de vardır. Erzincanda Âdemhan hemen bütün sorumluları at sırtındaki seyahatlerinde dahi peşine takmıştır ve onlara köylerin bütün meselelerini yerinde göstermiş, tedbirlerini aldırtmıştır.

Şimdi, işte bu Ademhan Erzincanda adaydır. Kime karşı? İlkokul tahsiliyle para babası olmuş ve bütün teşrii devrede C.H.P.'nin sosyal politikasının aleyhinde vaziyet almış, işçilerin kara listesinin ilk sıralanın işgal eden, vergi dendi mi hayır diyen, reform dendi mi hayır diyen ve C.H.P.'ye şaşırıp da geldiği -zira, tutumu ve kafasıyla asıl yeri A.P.'dir, hattâ D.P.'dir- muhakkak bir ambarcıya veya şuna, buna karşı..Öyle kimselere karşı ki, bırakınız her fırsatta Erzincana koşup gelsinler, fırsat çıktığında dahi zamanlarım ticari menfaatlerine ve». ya keyiflerine tahsis etmetktedirler.

Bunlar mı, o mu? Yani, bir ili temsil etmek için onun gibi mi olmalı, bunlar gibi mi? Tam yoklama sırasında açılan kese ağızları ve istikamet şaşıran oylar..

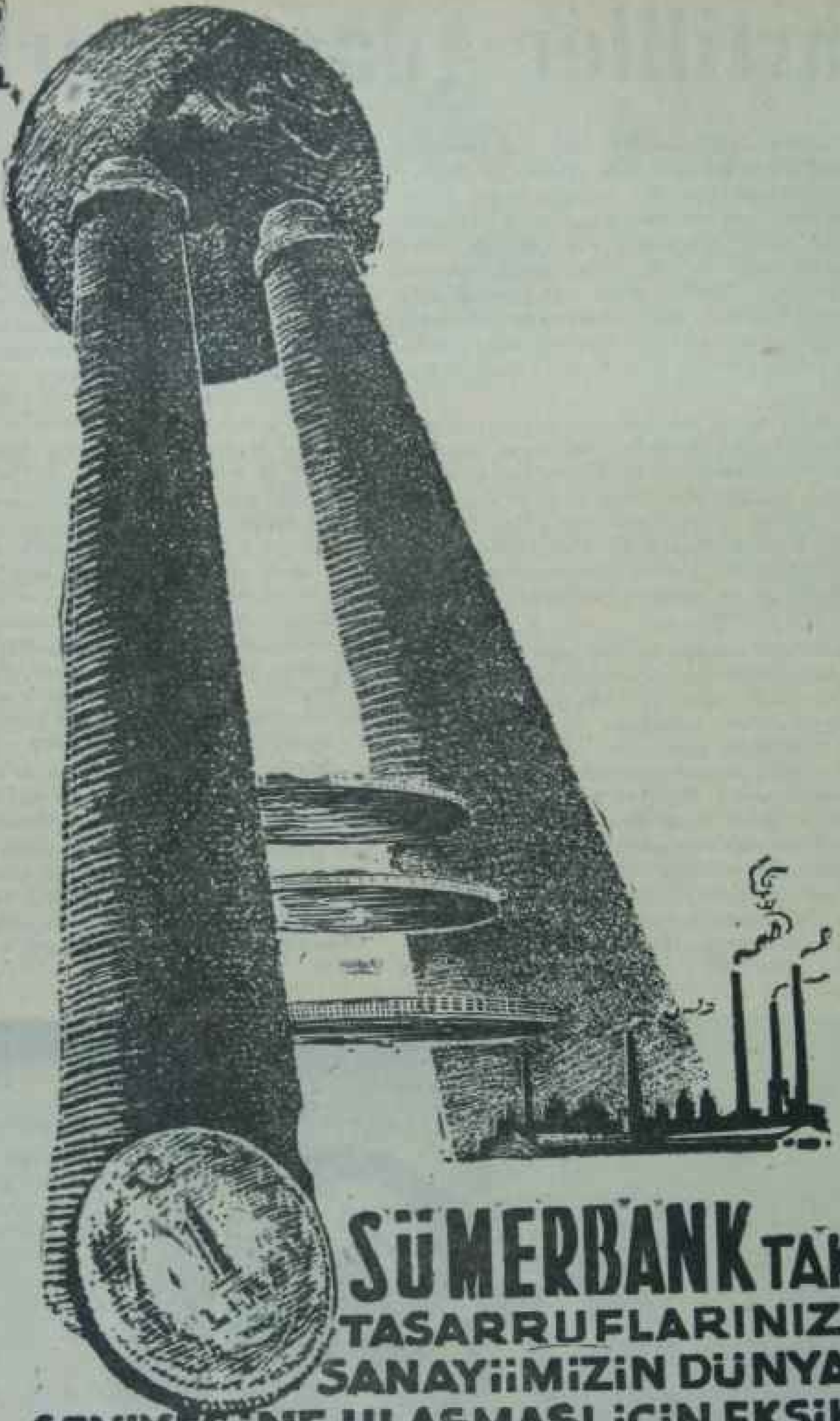
Erzincan, bu yoklama dolayısıyla tipik bir "seçim meselesi"nin temsilcisi olarak, bir sembol olarak gözleri üzerine çekmiş haldedir. Oradan bu meseleye verilecek cevap yoklama usullerinin ve neticelerinin hiç beğenilmediği bir ortamda havayı rejim lehinde değiştirecektir.

Y. Z. Ademhan at sırtında, dert peşinde ve Z. Gündoğdu para sırtında, liberalizm peşinde

Ye kürküm ye.!.

(Basın A: 8847 — 456)

Yunanistan

Olmak veya olmamak

Yunanistanda genç Kral Konstantin ile ihtiyar politikacı Papandreu arasındaki kuvvet denemesinin başladığı günden buyana, iki haftayı aşkın bir süre geçmiş bulunuyor. Bu iki hafta Atinada havaya bir gevşeme getireceği yerde, ortalık hergttn biraz daha karışmaktadır. Şu satırların yazıldığı sırada, Yunan Parlâmentosu toplanıp Novas hükümetine güven oyu verebilmiş veya güvensizliğini belirtebilmiş değildir. Sokak gösterileri hergün sürüp gitmekte, soldan sağa kadar uzanan gazetelerin herbiri bir başkasını suçlamaya devam etmektedir.

Yeni Yunan hükümeti, geçen haftanın sonlarında. Meclisten güven oyu istemeyi bir kere denememiş değildir. Fakat bir gün önce yapılan parti toplantısında Papandreuya bağlı kalmayı kararlaştıran Merkez Partileri Birliği milletvekilleri ile onlara katılan solcu EDA'cılar Meclise gememişler ve bu yüzden, gerekli çoğunluk sağlanamamış, güven oyuna gidilememiştir. Fakat, şu günlerde yapılacak ikinci denemenin vereceği sonuç ne olursa olsun, Yunanistanı büyük buhranların beklediğine şüphe yoktur.

Yunanistan, bağımsızlığını kazandığı günden buyana birçok siyasi buhran geçirmiştir. Bu buhranlar sırasında kardeş kanının aktığı da görülmüştür. Hele bir keresinde krallık kaldırılmış, yerine cumhuriyet düzeni kurulmuştur. Bu arada ülkenin şurasında burasında bağımsızlık ilân eden maceracılar bile çıkmıştır. Fakat hemen hemen her buhran, Yunan ordusunun meşru idareye bağlı kalması sayesinde atlatılabilmiştir. Bugünkü buhranın ötekilere kıyasla en tehlikeli tarafı, ordunun da şimdi hergün biraz daha politika kavgalarının içine sürüklenmekte oluşudur.

İki ucu kirli değnek

Yeni Yunan Başbakanı Novas, bu hengame içinde, yalnızca bir göstermelik olmaktan öteye gidememektedir. Aslında, bütün çekişme, Kral Konstantin ile Papandreu arasındadır. Fakat şu sırada bunların her ikisi def o duruma gelmişlerdir ki, kendilerini tutanlar arasında büyük bir prestij kaybına uğramayı göze almadan, gerileyemiyeceklerdir.

Bazı gözlemciler, Yunanistan buhranının en akla uygun çözüm yolu olarak, yeni seçimkleri göstermektedirler. Oysa Kral Konstantin, yapılacak yeni seçimlerin Papandreu taraftarları için kuvvetlerini ortaya koyma vesilesi olmasından korkmakta, buhran hızını kaybedinceye kadar durumu idare etmeye çalışmaktadır. Nitekim Novas, geçen hafta yaptığı bir konuşmada, bu hava içinde seçimlere gidilemiyeceğini açıkça söylemiştir. Fakat görünüşteki bütün belirtiler.Novasın Yunan Meclisinden güven oyu alamıyacağını göstermektedir. O zaman, ister istemez, ya yeniden Papandreuyu işbaşına getirmek, ya herkesin desteğini sağlayacak üçüncü bir isim üzerinde anlaşmak, ya da yeni seçimlere gitmek gerekecektir.Papandreunun , yeniden işbaşına dönmesi Kral için tam bir bozgun olacaktır.Öteyandan, ortalıkta herkesin desteğini sağlayacak Üçüncü bir isim de şimdilik görünmemektedir. Böyle olunca, geriye, yeni seçimlere gitme şıkkı kalmaktadır.

Papandreu
İki bilinmeyenli denklem

Olaylara Papandreunun açısından bakılınca, şimdilik durumu kuvvetli görünmekle beraber, buhran uzayıp halk kütleleri huzurunu kaybedince, eski Başbakan olup nitelilerin suçunun hiç değilse bir kısmını yüklenmek zorunda kalacak ve siyasî geleceği tehlikeye düşecektir. Papandreunun işine en fazla gelen çözüm yolunun, en kısa zamanda yeni seçimlere gitmek olduğundan şüphe edilemez.

Ordunun durumu

Kral ile Papandreu arasındaki kuvvet denemesi kaynağını biri genç, biri yaşlı iki devlet adamının birbirine aykırı devlet yönetimi anlayışından almakla beraber buhran, görünüşte, ordu yüzünden çıkmış bulunuyor. Papandreunun, Kralın siyasal kuvvetini kırmak için ordu kumanda kademelerinde yapmak istediği değişiklik, Kral ve taraftarları tarafından, eski Başbakanın orduda solcu bir kumanda heyeti kurmak istediği yönünde yorumlanınca, buhran patlak vermiştir. Şimdi Atinada ipleri tilerinde tutanlar, ordudan Papandreu taraftarlarını ayıklamak gayreti içindedirler.

Ordu kendi üzerinde dönen bu çekişmeye daha ne kadar seyirci kalabilecektir? Bugün meselenin bütün düğümü buradadır. Politikacılar, önlerine açılan normal parlamenter yolların hepsini şu veya bu yüzden kapalı buldukça, buhranın çözümü politika dışı yollara aktarılmayacak mıdır? Kral Konstantin, genç subaylar arasında sol fikirlerin oldukça yaygın olduğunu bilmesine rağmen, ordunun büyük bir kısmını kendi yanında sanmakta ve bu buhranda en büyük desteğini de orduda görmektedir.Papandreu ise kumanda yerlerinin Kral taraf tarları elinde olmasına rağmen, subayların çoğunluğunu kendine taraftar saymaktadır. Bu durumda her iki taraf da yatırımlarının büyük çoğunluğunu ordu üzerine yapmaktadır. Fakat eğer bir kere ordu işin içine karışırsa, Yunanistanın nereye sürükleneceğini şimdiden kestirmek mümkün değildir.

Kültür Müsteşarlığı Kurulurken

Hikmet ŞİMŞEK

Türkiye, bütçesi ve şartlarına oranla, kültür ve sanat işlerine devletçe en çok para veren ülkelerden biridir. Her yıl sarfedilen 60 milyon liraya yakın para, ne yazık ki. uygulamada gereken karşılığı sağlıyamamaktadır. Nedenlerin başında, kültür ve sanat kurumlarımızı belli hedeflere yöneltmeyi ve denetlemeyi sağlıyacak örgütlenmenin olmaması gelmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, yoğun iş hacmi ve dar merkez kadrosu ile bu konuda gerekli ilgiyi gösteremez, gerekli çözümü getiremezdi. Yeni bir örgütlenmeye gidilmesi zorunluğu vardı. İdeal çözümün ancak bir Kültür Bakanlığı kurulmasıyla mümkün olabileceğini AKİS'in 29 Ocak 1965 tarihli sayısında ortaya koymaya çalışmıştım. Sanat ve kültür işlerinin yeni ve bağımsız bir örgüte bağlanması fikri son yıllarda kaçınılmaz bir zorunluk olarak ortaya çıkmış, ilk resmi deyimini 1960 yılında toplanan Milli Eğitim Şûrasında bulmuştur. Geçen yıl yapılan Müzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu toplantılarının en önemli ve ivedilik gösteren kararlarından bîri de, Kültür Bakanlığı veya bu gayeye merhaleli olarak erişmek üzere Kültür Müsteşarlığı kurulması olmuştu.

Uzun beklemeden sonra bu karar, M.E. Bakanlığına bağlı Kültür Müsteşarlığı kurulması şeklinde gerçekleşmiştir. Kültür Müsteşarlığını acele çözümü gereken çok önemli işler ve meseleler beklemektedir. Bunların en önemlisi, sanımızca, kendi örgütlenmesini tam olarak yapabilmesidir. Aksi halde, her şey ölü doğmağa mahkûm olacak, umutlar boşa çıkacaktır.

Bundan sonraki işler genel çizgileriyle şöyle sıralanmaktadır:

1 — Mevcut kurumların daha. iyi işler ve yararlı hale getirilmesi

2— Yurt ihtiyacına göre yeni organların kurulması-

Tanzimattanberi çağdaş uygarlığa erişme yönünde yapılan çalışmalarda bir büyük eksiklik, bir büyük "perspektif"' yanlışlığı bu uğurda kurulmuş organların. örgütlerin tam verimli işlemelerine ve gelişmelerine engel olmuştur. Bu yüzden de çok zaman "Altı ay bir güz gittikten" sonra geriye baktığımızda ancak "bir arpa boyu" yol aldığımızı görmüşüzdür. Sonra da dövünmüş.sorumlu aramış, işe yeniden başlamışızdır.

Temel yanlışlık "öz"' ile "biçim"i, yâni "içdeğer" ile dışdeğer"i bazan bilgisizce, bazan da şovence ayırıma uğratmamızdır. Batılı örgütleri ve kurumlan getirirken çok defa yalnız biçimi esas aldık. "Batının tekniğini alalım; öz. ruh bizden olsun" fikrine saplandık. Ama onları dolduracak kendimize özgü içdeğerimiz olmadığı için, bunlar hayatımızda çok zaman boş kalıplar olarak kaldı ve fonksiyonlarını gereği gibi yapamadılar. Bu felsefeyi "Biz bize benzeriz" vecizesi ile formüle ederek, bayramlarda sokaklarımızı süsledik ve böylece avunduk. Oysa ki. bir uygarlığın bütününde olduğu gibi, onu oluşturan bütün organlarında da iç ve dışdeğerler birbirlerini tamamlayan, ayrılmaz parçalardır. Öz, biçime hayat veren, biçim ise özü görüntü ve hareket hatme getiren nesnelerdir. Tıpkı beden ile ruh gibi...

İşte, dertleri her gün gazete sütunlarına ulaşan Operamızın durumu bunun en somut örneğidir. Tatbikat Sahnesi çağım bitirip, Opera kuruluşumuz özgür bir kimliğe kavuşurken, aynı fikir ve davranış yanlışlığı oldu: Bir operayı oluşturan unsurlara -meselâ solistlere, koroya, orkestraya, teknik araçlara- tek tek sahip olmakla operamızı kendimize göre kurabileceğimizi ve yürütebileceğimizi sandık. Örgütü kuralken, Batıda yüzlerce yıllık deneylere dayanan geleneği ve bu elemanları birleştirecek, kaynaştıracak "katalizör" etkenleri dikkate alamadık. Bu yüzden, unumuz, şekerimiz, yağımız olduğu hal de bir türlü ağız tadı ile helva yiyememekteyiz. Dünya çapında solistlerimiz, iyi bir koromuz, birinci sınıf müzikçilerden kurulu genç bir orkestramız, güzel bir binamız, her türlü teknik araçlarımız olduğu ve devlet babanın cömert elleri her istediğimizi verdiği halde, istenilen olumlu sonuçların alınamaması hep bundandır. Kişisel ve mevzii başarıların verdiği kıvanç, maddi-manevi maliyet hesapları yapıldığı takdirde, yerini ister istemez acı bir burukluğa bırakmaktadır. Bu sebepten Operamız, öteki kurumlarımızda da olduğu gibi, kendinden çok aşağı imkânlara sahip batılı eşlerinden daha az yararlı olmaktadır.

Bu durum çeşitli nüanslarla bütün sanat kurumlarımızda vardır. Ana kurum olan Konservatuvanmız bir çok dertlerin sancılan ile kıvranmaktadır. Düşününüz: Kuruluşu 30 yıla yaklaştığı halde en ilkel prensipler dahi o derecede yerleşmemiştir ki, bugün sınıfta kalan veya disiplin yüzünden okulla ilgisi kesilen bir öğrenci, Danıştaya başvurup, kararı usul bakımından bozduracak imkâna sahiptir. Herhangi bir eğitim organında ilk şart olan kaabiliyet, çalışma, disiplin ve bunlar hakkında hüküm verecek uzmanlık yetkisi, karşıt tedbirler alınmadığı için, basit bir "usul meselesi" karşısında peşinen yenik düşmeğe mahkûm bulunmaktadır.

Bu traji - komik örnekleri sayfalar dolusu yazmak mümkündür ve ana nedenleri yazımızın konusuna bağlıdır. Çağdaş uygarlığın gerektirdiği örgütlenmeleri yaparken onları oluşturan unsurları, prensipleri gözününe almaz, hep kendimize benzetmeye çalışır veya "yeniden keşfetmeye" uğraşırsak, her zaman için bu şekilde akıntıya kürek çekeceğimiz, inanılamıyacak kadar para, emek. ve -sn kötüsü- umut kaybedeceğimiz önümüzdeki denemelerden bellidir.

Yakardaki deyimle "mutlak" bir taklidi kastetmiyorum. Ama. bir fabrikayı alırken plânlarını, bir ilâcı alırken formülünü aldığımız gibi, kültür kurumlarını örgütlerken, onu doğuran ana prensipleri de tam olarak almamız gerekir. Bu davranışla, ulusal sanat ve kültürümüzün geleceğinden korkmamalıyız. Çünkü bu prensiplerin en büyüğü, her türlü kalıplaşmayı yok ederek, Batı dünyasına çağdaş gelişmeyi sağlayan "özgür yaratma ve ilerleme gücü"dür. Modern ulusal türk sanat ve kültürü ancak bu gücün itmesiyle gerekli gelişmesine kısa zamanda kavuşabilir.

Türkiyenin artık sonu belirsiz denemelerle kaybedecek hiç bir şeyi yoktur.

Rusya

Cumartesi

Andrey Kirilof, bizim gazeteci - tercüman, sabahleyin 10'da gelecekti. Saat 9'da, biz kahvaltıdayken geldi. "Ne o, gece beni rüyanda mı gördün?" diye takıldım. Büyük bir ciddiyetle "Hayır" dedi. Pravdanın başyazarı ve Gazeteciler Birliğinin Başkanı Rumentçlef 9.30'da beni bekliyormuş. Pravdaya gidecekmişiz.

Pravda, bizim otelin hemen yakınında. Kurşunî renkte, büyük, fakat soğuk bir bina. Tıpkı, gazetenin kendisi gibi, Pravda dört sayfa çıkıyor. Boyu da bizimkilerden küçük. "Pravda", rusça "Gerçek" demek. Komünist Partinin organı. Hükümetin organı, İzvestiya. "İzvestiya", rusça "Haberler" demek. Rusyada, 66 lisanda 10 bin kadar gazete çıkıyor. Bunların umumi tirajı 75 milyon civarında. Ayrıca 4 bin de dergi var. Bunların yıllık umumî tirajı ise 900 milyon civarında. Sovyetler Birliğinde yılda 1,5 milyar kitap basılıyor. Okuması, yazması olmayan birini bulmak için çok uzak bir dağ köyünde çok yaşlı birini aramak gereken bir memleket için belki normal, ama her halde bizim için gıpta edilecek rakkamlar, Rus, okumasını seviyor. Zaten, sekiz yıllık ilk tahsil bütün çocuklar için mecburi ve orada ilk tahsil mecburiyeti bizdekinden başka mâna taşıyor. Yani, sahiden mecburi.. Okulunu, öğretmenini, kitabım sağlamışlar, herkesi okutuyorlar. Ondan dolayı bütün Sovyetler Birliğinde gazeteler, hani çiklet satılan otomatik makineler vardır ya, onlarda satılıyor. Pravda 3 köpek. Yani, 30 kuruş. Diğerleri 2 köpek. Yani 20 kuruş. Pravda, gazetelerin en çok satılanı. 7 milyon civarında tirajı var.

Rumentçief uzun boylu, yaşlıca, beyaz saçlı, profesör tipli, son derece kibar bir kimse. Beni, gazetenin başyazar odasında karşıladı. Sekiz ay evvel aynı odada, selefi Satyukofla konuşmuştuk. Çalışma masasının arkasında, duvarda, Leninin Pravdayı okurken büyük bir resmi var. Rumentçiefle beraber, Birliğin Genel Sekreteri Çernışof da odadaydı.

O gün ciddi bir şey konuşamadık. Pravdanın başyazarı bana, şahsımla ilgili nazik sözlerden sonra Sovyetler Birliğinin Türkiyeyle niçin samimi ve gerçek dostluk istediğini anlatmaya çalıştı. Anlatmaya çalıştı diyorum, zira sevimli Andreyin türkçeden yana pek fakir olduğu işte o gün meydana çıktı: Rumentçief "Sovyetler Birliğinde bu dostluğu istemeyen bir kimseye rastlamayacaksınız. Yoktur" dedi. Ben kendisine Türkiyede, Sovyetler Birliğiyle dostluk istemeyen veya istemiyor görünmeyi karlı bir iç politika yatırımı sayanların bulunduğunu, onun için bizim işimizin onların işinden güç olduğunu söyledim- Aynı konuyu sonra Gromiko ve Kosigin gibi daha yetkili kimselerle de konuştuğum için Sıra o görüşmelerin hikâyesine geldiğinde, benim anladığıma göre Türkiyeyle dostluğun Sovyetler bakımından mânası ve mahiyeti nedir, bunu açık açık anlatacağım. Rumentçiefle ilk konuşmamız daha ziyade Andreyin eksik türkçesinin yarattığı sıkıntılı havayla doldu. Hele konu, şimdi Sovyetler Birliğinde tecrübe edilen ve dünyada "kâr esası" diye bilinen usule geldiğinde bizim tercüman sıfırı ta--amile tüketti. O sıkıldı, ben sıkıldım. Rumentçief ve Çemişof sıkıldılar. Çernişofun aklına fransızca veya ingilizce bilen birini aramak geldi. Rumentçief fikri beğendi. Kâtibini çağırdı ve Pravdanın bir kaç mensubunun adım söyledi, bunlardan birini bulmasını istedi. Fakat vakit sabahın pek erken saatiydi. Gazetede çalışma başlamamıştı. Onun için kimse bulunamadı. Bir başka zaman tekrar görüşmek üzere ayrılmak mecburiyetinde kaldık.

Oldukça köhne asansörle aşağı inerken Andrey ağlayacak gibiydi. Durup durup kafasına vuruyor, "ben nasıl tercüme edemedim" diyordu. Kendisini ben teselli ettim. Andreyin babası türkçe biliyormuş. O da, ondan heves etmiş. Türkçeyi Doğu Dilleri Okulunda. kitaptan öğrenmiş. Okuyormuş, yazıyormuş. Fakat konuşamıyordu. Bunun tabu olduğunu söyledim. Üzüntüsü dinmedi. "Ben türkçeyi, türkleri çok seviyorum. Göreceksiniz, ben türkçeyi öğreneceğim.. Türkçeyi mutlaka öğreneceğim" diye tekrarlayıp duruyordu. Bu, biz Petrol Dairesine gidinceye kadar devam etti. Birinin bana. Rusyadaki petrol meselesini ve durumunu anlatmasını istemiştim. Petrol Komitesi Birinci Muavinini bu işle görevlendirmişlerdi. Andreye:

"— Sen onu bırak.. Petrol işini nasıl tercüme edeceksin?" dedim.

Rus şehirleri hergün büyüyor
Hedef: Her dairede bir aile!

• Fakat Petrol Dairesinde bizi bir sürpriz bekliyordu.

Daha içeri girerken, genç bir adam mükemmel bir ingilizceyle bana, Gazeteciler Birliği tarafından gönderildiğini ve konuşmada yardım edeceğini bildirdi .Yukarı katta, aynı şeyi bir başkası fransızca söyledi. Tam biz Birinci Muavinin odasına giriyorduk, koşarak Manjosin göründü Onu da Dışişleri Bakanlığından sevketmişlerdi. Böylece, bir tercümanın yerine üç yeni tercüman koyuyorlardı. Fakat biz Petrol Komitesi Birinci Muaviniyle türkçe konuştuk. Zira Birinci Muavin Sabit Orucef adını taşıyordu, azerîydi, 53 yaşındaydı ve mükemmel türkçe konuşuyordu. Tercümanlarımın hayretten açılmış gözlerinin önünde Sabit Orucef bana petrol konusunu en ilgi çekici tarzda ve dört başı mâmur anlattı. Zaten ertesi akşam, 16 bin kilometrelik yolculuğumuzun ilk merhalesini teşkil eden Bâkûya gidecektim ve orada bir kaç gün hep petrolle uğraşacaktım. .

Sabit Orucef Teknik İlimler Doktoru. Bâkûdaki Azerbeycan Petrol Sanayii Enstitüsünde okumuş. Zaten Sovyetler Birliğinde petrolle uğraşanların çoğu azeri. Bâkû, petrol sanayiinde memlekete analık etmiş. Orucef haritalar üzerinde o kadar etraflı izahat vermeseydi Bâkûyu ve petrolü anlamam çok kolay olmayacaktı. Bunu Bâkû yazısında anlatacağım.

Petrol Komitesinden Dışişleri Bakanlığına gittik. Orada, Enformasyon Dairesinin Başkanı Zamyatinle randevum vardı. Zamyatinle Moskovaya geçen defaki gelişimde tanışmıştım. Kibar, avrupai tavırlara ve giyinişe sahip, ince zekâlı bir kimse. Üstelik, Sovyetler Birliğinde mevkiinin çok üstünde bir öneme sahip bulunduğunu sanırım Gromikoyla ve Kosiginle konuşmalarımızda yanımızda bulundu. Kosigin tarafından kabul edildiğime dair Tass'ın verdiği haberde onun da adından bahsediliyordu. Gromikoyla birlikte Türkiyeye gelmişti. Türkiye intibalarını anlattı, sabahki "tercüman hikâyesi"nden dolayı üzüntülerini söyledi. Rumentçief, ben yanından ayrılır ayrılmaz durumu telefonla Zamyatine bildirmiş, bir çare bulunmasını istemiş. Zamyatin Dışişlerini, Çernışof Gazeteciler Birliğini seferber etmiş. Zamyatin, Sovyetler Birliğindeki ikametim esnasında ne istersem yapılacağım ve bütün kolaylıkların gösterileceğini bildirdi. Bir arzum olursa kendisine söylemeliydim. Nitekim Kosiginle görüşmem, onun aracılığıyla sağlandı. Zamyatin Moskovadaki tek türk gazetecisinin çalışmasından Türkiyede bazı şikâyetler işittiğini söyledi. Bir de, Pravda ve İzvestiyanın Türkiyeye muhabir göndermek istedikleri halde gönderemediklerini o da tekrarladı.

Kızıl Meydanda yerliler ve yabancılar
Kıyafetlerde birleşmeye doğru

Sonra, Haber Ajansının Moskovadaki temsilcisi Ahmet Barandan durumu sordum. Çalışma güçlükleri olduğunu söyledi. Meselâ ruslar, İstanbulun metrosuna alt bir teklifte bulunmuşlar. Baran da. meşhur Moskova metrosuyla ilgili bir röportaj düşünmüş. Fakat ruslar metronun resimlerini çekmesine mâni olmuşlar, gerekli bilgileri de vermemişler. Metro, bu. Ne gizlisi bulunacak? Ama işte, Baran işi bir türlü sökememiş. Sovyetler Birliğindeki o korkunç bürokrasi duvarım yaramamış. Manjosin vasıtasıyla meseleyi Zamyatine aksettirdim. O akşam Baran arzu ettiği her şeyi, müsaadeyi ve resimleri, bilgiyi aldı. Hazırladığı röportaj "bir kaç gün sonra Hürriyette yayınlandı. Pravda ve İzvestiyanın muhabirleri konusunda da Zamyatini tekrar gördüğümde gerçeği söyleyelim. Derhal ilgileneceğini bildirdi. İlgilendiğini sonra, öğrendim.

Bu, Sovyetler Birliğinin bir özelliği. Har şey, gayet kolay oluyor: Eğer, gerekli adamı ele geçirebilmişsen.. Eğer gerekli adamı ele geçirememişsen hiç bir şey olmuyor. Yani mekanizma. çark normal olarak tıkır tıkır işlemiyor. Biraz bizdeki gibi.. Sorumlu ve dolayısıyla yetkili şahsın tesbiti vakît alıyor. Halbuki, o söylemeden de iş yürümüyor. Hangi iş yürümüyor? Bir fotoğraf temin edemiyorsunuz. Bu da, sistemin zaman ve güç kaybına sebep olan yanlarından bir başka tanesi.

Öğle yemeğini geç vakit otelde, üzerinde türk bayrağı bulunan masamızda yedik. Yemek bittiği zaman saat 16'yı geçmişti. Sovyetler Birliğinde lokantalar sabahın 11'inden akşamın 11'ine kadar açık. Kim ne zaman isterse gelip yemek yiyor. Onun için bakıyorsunuz saat 18'de veya 22.30'da aksam yemeğini başlayanlar var. Lokantaların halkı çok değişik. Bizim Sovyetskaya Otelinin bütün Sovyetler Birliğinin en büyük oteli olduğunu söylemiştim. Aşağı kattaki, yerli halka

mahsus kısımda, otelin karşısındaki bir mağazanın tezgâhtar kızları, sırtlarında üniformalarıyla yemek yiyorlar. Enler geliyorlar, albayların yanındaki masaya yerleşip demleniyorlar. Bir kamyon şoförü kamyonunu otelin park yerine koyuyor, içeri giriyor. Hiltonlarda görülmeyen bir manzara... Uzun yemek yiyenler umumiyetle bol İçki içiyorlar. Gündüz veya gece..

Bunun bir sebebi, lokantalarda aynı mönülerin aynı fiyatla satılması. Kalitelerinde de bir değişiklik yok. Yani, hepsi fena. Başkentin belli başlı lokantaları Demir Perde gerisi başkentlerin veya Sovyetler Birliğine dahil Cumhuriyetlerin başkentlerinin adını taşıyor. En iyileri Prag. Pekin var, Sofya var, Varşova var, Budapeşte var. Aragvi gürcü, Uzbekistan uzbek, Bâkû azeri, Ararat ermeni lokantaları. Güya bunlar millî yemekli veriyorlar. Üstede isimleri var. Cisimler veya nefaset yok.

Fiyatlar, etlerde umumiyetle 1 ruble civarında. Belki 'bir kaç köpek fazla Yani, 12 lira kadar. Bir porsiyon havyar -porsiyonlar bol-, bir ızgara veya kızartma et, salata, meyvadan müteşekkil yemek 5 ruble tutuyor. 50 lira. Dört kişi bir araya geldi mi bir şişe Stoliçnaya -en iyi votkalardan biri- deviriyorlar. Bunun dükkân fiyatı 4 rubleden biraz az. Lokantalarda 5 rubleye veriyorlar. Onun için ruslar daha fazla şampanya içiyorlar. O, daha az tutuyor. Rus şampanyası çok güzel.

Moskova sokaklarında bir gezinti
Polis yerine çiçekli kadınlar

Lokantalarda her çeşit halkın bulunmasının ikinci sebebi, Sovyetler Birliğinde gerçekten sınıf farkının olmaması. Şimdi "sınıf yok" derken herkes aynıdır diye düşünmemek lâzım. Yapılan işler tabii ki sınıf sınıf. İdarecisi var, idare edeni var, mühendisi var, işçisi var, sanatkârı var, memuru var. Ama, zengini ve fakiri sahiden yok. Yani, bir belirli ölçüden fazla varlığı bulunan yok, bir belirli ölçüden az -eğer çalışıyorsa- varlığı bulunan yok. Sistem işsizliğe imkân bırakmadığından herkes çalışıyor ve herkesin yiyecek ekmeği, giyecek elbisesi ve yatacak yeri oluyor. Sisteme nazaran bugünkü sosyalist devrede herkes çalışması kadar alacağı ve emeğin değerini devlet tâyin edeceği için hiç kimse sivetini ilânihaye arttıramıyor. Serveti ilânihaye arttırabilmek için bir devridaim makinesini ihtiyaç bulunduğu aşikâr. Bu devridaim makinesi istihsal vasıtalarına sahip olmak ve kendi hesabına adam çalıştırmaktır. Bunların ikisi de Sovyetler Birliğinde yasak. Geriye, zengin olmak için bir ticaret, bir de komisyonculuk kalıyor. Bunların da Sovyetler Birliğinin iktisat sisteminde yeri mevcut değil. O halde, maddî imkân bakımından sınıf farkı nasıl bulunacak? Yok. Olmadığı için de bir lokantada üniformasıyla tezarâhtar kız da, basit er de, mühendis di sanatkâr da yanyana ve aynı imkânlarla yemek yiyor.

Sovyetler Birliğinde zengin yok mu? Var. Ama bizim sistemimizle meşru olan zenginlik o sistemde ancak hırsızlıkla kabil oluyor. Fabrika müdürü malların bir kısmını kendi hesabına satıyor. Bir başkası karaborsa yapıyor. Bunlar da zenginlikleriyle hayatlarının esas şartlarını değiştiremiyorlar ya.. İstediği evi alamıyor, hattâ istediği evde oturamıyor. Lokantada bulacağı yemek nihayet aynı. Dünyanın bütün parası sende olsa, sefahatin belki çapkınlık tarafı hariç, öyle **ahun** şahım bir lükse de kavuşamazsın.. Eee?, Buna rağmen, ne de olsa daha rahat ve geniş bir hayat için o yolu tutanlar, hem de son zamanlarda biraz fazla miktarda çıkıyor ve bunlar sık sık yakalanıp gazetelere konu oluyorlar.

Akşamüstü eşim baleye gidecekti. Bolşoyda "Giselle" vardı ve ben onu geçen gelişimde görmüştüm. Moskovada iki saatten fazla yürüdüm. Benim inancım, insanın bir şehri ancak yürüyerek tanıyabileceğidir. Gerçi Moskova gibi yedi milyonluk bir şehri iki değil, ikiyüz saat yürümekle tam tanımanın imkânı yoktur. Ama ne de olsa, dükkânlara baka baka yürümek, insanları seyretmek, binalara, sokaklara bakmak bir fikir veriyor.Üzerinde bizim otelin bulunduğu Leningradski Prospektten -Prospekt, bulvar demekindim, Moskovanın Beyoğlusu meşhur

Gorki Caddesinden geçtim, Kızıl Meydana kadar geldim. Sonra, öteki kaldırımdan gene otele döndüm. Gorki Caddesi bizim Beyoğludan en az üç defa daha uzun. Bol bol film çektim. Kimse dönüp bakmadı bile.

Moskovada -ve sonra görecektim ki bütün Sovyetler Birliğinde- halkın kıyafeti temiz, fakat son derece basit ve biraz da kaba. Yamalı, yırtık pırtık elbiseli kimseye rastlanmıyor. Fakat bir şık insan görmem için de Başbakanla karşılaşmam gerekti. Köylerde' de durum aynı. Tabii şehirli - köylü farkı mevcut. Ama bu, giyilenin çeşidinde. Yoksa, kalitesinde değil. Köylerde halk, şehirdekilerin seviyesinde, giyiniyor. Seviye olarak bir fark yok. Sokaklarda hiç bir dilenciye rastlanmıyor. Çöpçüler derli toplu kılıkta. Şoförü öyle manavı öyle, bakkalı aynı. Aslında bunlar hep aynı statüde insanlar. Hepsi, devlet memuru. Onun için giyim farkı olmamasını da fazla yadırgamamak lazım.

Sovyetler Birliğinde seviye şahıs şahıs değil, umumi olarak yükseliyor. Bir seviyede herkes basit ihtiyacını sağlıyor. O kadar. 1945 ile 1950 başları arasında durum buymuş. Sonra, gene herkes birden, ihtiyacını temin ederken malın daha bir iyisini aramak imkânına kavuşuyor. Bir başka seviyede, zarurî ihtiyacın dışındaki ihtiyaçlar da karşılanıyor. Sovyetler Birliğinin daha müreffeh bir toplum olma yolunda süratle ikilediğini görmemek imkansız.

Bu, sokağın verdiği intiba. Memleket içinde turunu bitirip Moskovaya tekrar döndüğümde yeni "kâr sistemi" ile çalışan bir hazır elbise fabrikasını görecek, gerekli teknik bilgiyi oradaki elemanlardan, umumî prensibi Pravdanın iktisatçı başyazarından öğrenecek ve daha geniş çapta bu intibamı tazeleyecektim. Ağır sanayiini ve İstihsal yatırımlarını hemen hemen tamamlamış bulunan Sovyetler Birliğinde Moskova sokaklarının manzarası. bir on sene sonra batı başkentlerindeki manzarayı fazla aratmayacaktır. Tabii, bu atlayış sırasında kendisini mutlaka tehdit -edecek bir ekonomik krizi rus iktisadı yenmeyi becerebilir-

Dükkânların vitrinleri fazla cazip düzeltilmemiş. Bir Parisin, bir Viyananın, bir Romanın, hattâ bir Londranın zerafeti yok. Vitrinlere çok eşya doldurulmuş. Hemen her şeyin üzerinde fiyatı yazılı -1 rublenin 10 lira, 1 köpeğin 10 kuruş olduğunu ve bir kamyon şoförü veya bir Dışişleri Bakanlığı küçük memurunun ayda 200 ruble civarında aldığını, fakat bir ailede hemen daima birden fazla kimsenin çalıştığını unutmayalım-. Bir kötü kadın ayakkabısı 25-35 ruble. Yumurta 9 köpek. Tenis ayakkabısı 40 ruble. Çocuk ayakkabısı 90 ruble. Yün eşarp 6 ruble. Bebek ayakkabısı da 5 ruble. Ses alma makinesi 350 ruble. Televizyon 390-400 ruble. Küçük radyo 35 ruble. Büyük radyo 318-220 ruble. Lahana 120 köpek. Kiraz 150 köpek. Mus çorap 5 ruble. Görülüyor ki fiyatlar ne birbirini, ne bizimkileri tutuyor. Fiyatlar Sovyetler Birliğinde malın zaruri ihtiyaç maddesi mi, lüks sayılan madde mi olmasıyla değişiyor. Fiyatlar ara ve talep esasına göre tesbit olunmuyor. Bunları devlet, başka ölçülerle tâyin ediliyor.

Vitrinlerin, gelip geçenlerin filmini çektim, not def terime fiyatları yazdım, arada durup başka hususlar not ettim. ikibuçuk saat heryere bakındım, ne bir polis ne yaptığımı sordu, ne bir şüpheli kimseyle karşılaştım. Rusyada herkesi, hele her yabancıyı polisin takip ettiği, kimsenin yabancılarla konuşmadığı, bir korkunun yüreklere hâkim bulunduğu sadece masal. Daha doğrusu böyle bir devir yaşanmış ve geride kalmış. Ama bunun emarelerini hâlâ görmek mümkün.

O akşam, bizim hava ataşesinin evine davetliydik. Yabancılar kendilerine mahsus binalarda oturuyorlar. Bütün ikametgâhlar devlet tarafından tahsis edildiği için kimse kendiliğinden bir ev seçip kiralıyamıyor. Sovyet Hükümeti herkese payesine ve ailesinin kalabalıklığına göre bir apartman dairesi veriyor. Diplomatlar çok zaman, ortadaki bölmesi yıkılarak bir---tirilmiş iki- daire alıyorlar. Yani, dört oda. Bir dairede umumiyetle bir rus aile yaşıyor. Evvelce bir dairede iki aile de yaşarmış. Bu, henüz tamamile tarihe karışmış değil. Mokovada böyleleri var. Ama ruslar öyle bir süratle büyük, yeni ikametgâhlar yapıyorlar ki herkesin bir daire alabileceği günler hiç uzak değildir.

Bizim hava ataşesinin oturduğu binanın önünde bir polis kulübesi vardı. Polis, bizim geldiğimizi görünce hemen telefona sarıldı ve bir yerlere bir şeyler bildirdi. Kim bilir ne bildirdi? Zaten ne bildirebileceğini de pek merak ettim. Bina kocaman bir apartmandı. düzinelerle yabancı aile oturuyordu. Biz kime gidiyorduk, biz kimdik? Adamın bilmesine imkân mı vardı? Ama, yabancıların oturduğu her yerin önünde bu usulün tatbik olunduğunu görecek ve pek gülecektik Hani, arkada bir takipçi bulunsa, diyecek yok.. Takipçi kalkmış, usul kalmıştı.

Şimdi, "Seni takip etmişlerdir, senin ruhun duymamıştır, gafil!" demenin kabil olduğunu biliyorum. Ama, buna imkân yoktu, çok dikkat ettim. Bu sefer ve geçen defa. Kimse takip etmedi, Sovyetler Birliğinde takip edilen adam yok mu? Her halde, tümenle. Nitekim ruslarla konuşurken. Hele bunlar Türkiyede bulunmuşlarsa "O usuller sizde var" diyorlar. Doğru. Ama Sovyet Elçiliğinin bir mensubunun bizim siyasî polis tarafından tâkip edilmesi Türkiyede herkesin, hele her yabancının takip edildiğini gösterir mi? Sovyetler Birliğinde de öyle. Üstelik, Demir- Ferde aralandığından dolayı turist olarak dünya kadar adam da doldurduğundan bunları takip etmek, ettirmek maddeten imkânsız.

Duvarlardaki mikrofonlara gelince.. Bunların bir çok elçilikte veya yabancı evlerinde bulunduğu muhakkak. Geçenlerdi Amerika Büyük Elçiliğinin duvarlarında bunlardan dünya kadarının keşfedildiği yazıldı, çizildi. Duvar mikrofonu keşfetmekte mahir bir' alman teknisyenin başına gelenler de meçhul değildir: Adam sokakta giderken yanına biri yaklaşıyor, kaba etine bir iğne yapıyor ve kaçıyor. Adama hemen felç geliyor. Rusyada söylendiğine göre bu teknisyen öyle bir usul bulmuş ki alınan sesi dinleyenlerin kulak zarlarını patlatmış, ruslarda ondan bunun intikamını almışlar. Her halde biz, yabancı evlerde, hattâ oteldeki odada duvar mikrofonu varmış gibi keyfini çıkardık, eğlendik. Var idiyse ne âlâ. Yok idiyse, kendimizle eğlendik demektir. Ama, bizim bulunduğumuz yerlerde olmasa da rusların bazı "meraklar"ının olduğu muhakkak.

Bu da her halde, memlekete fazla bir şirinlik vermiyor.

Tüli'den haberler

Ankara takımı başta

Yaz gelince Ankaralı güzeller İstanbula taşındılar. Her yerde onlar ağır basıyor. Galatasaraylıların Kuruçeşmedeki adasında en çok beğenilen kadın Ayla Ünal. Devlet Balesinin bu güzel sanatkârı, Kocasıyla birlikte deniz mevsimini adada geçiriyor. Leyla Çelikbaş, İstanbula yerleşse de, Ankaradan gelen bir güzel olarak tanınıyor. Ayşe Kulin ise, naylon grupların dışında, İstanbulda, Ankaralı arkadaşlarıyla dolaşıyor. Coşkun Kırca da pervane gibi etrafında tabii..

Bayramoğlu mahallesinin en güzel kadını ise Suzan Pısak. Bu kumral güzeli de İstanbula Ankaradan gelin, geldi.

Suadiye plajında Ayten Kaçmazın güzelliği göze çarpıyor.İzmirdeki çalışmaları sona dedikten sonra İstanbula gelen genç aktris, vakit buldukça bikinilerini giyip kumlara usanıyor.

Tuzla kıyılarının güzeli *ise* Lâle Kura. Güneşin altında, protokoldan uzak bir tatil yapıyor.İstanbullu güzeller ise yaz aylarını bir an önce sona ermesini bekliyorlar. Bunlar arasında Nur Kırcanın, kardeşi Nuşin Sadıkoğlunun ve Ayşe Dümer'in adı çok geçiyor.

Bodrum ve Halikarnas

Halikarnas Balıkçısının "Anadolu Zeybekleri" adlı yazıları sanatsevenler arasında tartışıladursun, dipomatlar da başka bir hayranlıkla bahsediyorlar Halikarnas Balıkçısından. İsviçrenin Ankara Büyük Elçisi Keller re eşi, geçirdiğimiz hafta Hilton otelinde bir kokteyl verdiler. Yaz kokteylleri malûm, başlıca konu tatil hikâyeleri.İsviçreli diplomatlar, Bodrumda geçen tatillerini dostlarına anlattılar. Egenin bu güzel köşesini iyi tanımak için bir de tekne yaptırmışlar ve adını Halikarnas koymuşlar. Daha çok yakışan bir isim bulmak gerçekten de güç. Zira Bodrum demek Halikarnas demektir. Bodrumun evlerinde. palmiyelerinde, kahvelerinde, süngerlerinde hep Halikarnas Balıkçısının elleri var...

Günah ile Mubah

Bundan bir süre önce Tırt Osmanın TRT'si bir günah işlemişti: Türkiyeye gelen bir rus profesörün alkışlandığını bir cümleyle söylemişti-

Tırt Osman ateş püskürmüş. "Radyo komünist oldu!" demişti.

Acaba Tırt Osman bu hafta Salı akşamı Radyoyu' dinledi mi? Radyo, elbette ki haber vermenin icabı olarak, amerikanların bize bir takım uçaklar teslim etmeleri dolayısıyla yapılan töreni uzun uzun nakletti, amerikan generalinin konuşmasını bile kıs men kendi dilinden verdi.

Tırt Osmandan ses-seda çıkmadı. Tırt Osman mantığıyla Radyo "amerikan uşağı" olmuş sayılmaz mıydı?

Seçim fonu peşindekiler için galiba gelmeyen rubleler, günah. ama gelen dolarlar mubah-

Tabii, parti kasasına!

DP baloları gibi

İstanbulun Çocuk Dostları Derneği, geçirdiğimiz hafta içinde bir yemek virdi. Yeniköyün "turistik" sıfatım taşıyan, ama işletmesi bakımından hiç de turistik olmayan gazinosunda verilen bu yemek eski DP balolarının havasındaydı. Halûk Şamanlar, Samet ve Süreyya Ağaoğlu kardeşler, İsmet Giritliler, Mithat Permler, Turan Akarcalar, Celal Yardımcılar, Çavuşoğlular tam kadro ve pürneşeydiler. Eski kraliçelerden Günseli Tunca -henüz soyadı değişmedi-, Zübeyde Aktay, Prenses Nilüfer, Güler Erenyol ve Necla Sarper gecenin göze çarpan kadınlarıydılar. Yemeğin YTP kolunu da İnci Şahingiray temsil ediyordu.

.. züğürdün çenesi

Haydarâbad Prensi Bereketin İstanbula gelmesiyle gitmesi bir oldu. Şimdi, bir yanda Esra Bereketin arkadaşları, öte yanda Şehsuvar Menemencioğlunun dostları, herkes bu bulmacayı çözmeğe çalışıyor. "Prens Bereket İstanbulda tatil yapmaktan, deniz sporlarıyla uğraşmaktan çok hoşlanır. Bu kadar kısa kalmasının, türk asıllı esi Esra Bereketin doğum gününü bile! beklememesinin çok önemli ve özel bir sebebi olmalı" diyorlar. Karı - kocanın arasının açıldığın dan, Esra Bereketin Hindistana dönmeyeceğinden bahsedenler de var. Malüm, sosyete böyle olayları yorumlamaktan çok hoşlanır. Şimdi de ne hikâyeler anlatılıyor, bilseniz!. Haydarâbadın genç Prensi güya hindii bir kızla evlenmiş, türk asıllı eşini bu kadar kısa görmesi bu yüzdenmiş. Bu söylentilerin başlıca kaynağı Prenses Dürrüşehvar olsa" gerek. Osmanoğullarının bu güzel kadım da vaktiyle bir hindii prens, daha doğrusu Bereketin babasıyla evlenmiş, kocasının bir hindli kadınla da evlenmesi üzerinde Haydarâbaddan ayrılarak Londraya yerleşmişti... Gelin kaynanaya çeker diye, anlaşılan, Esra Berekete de aynı hikâyeyi yakıştırıyorlar.

Şöhret yolu geniştir

İstanbulun eski Emniyet Müdür Muavini, nam-ı diğer Suzan Sözenin eşi Ferit Sözen kolejli bir gençkızla nişanlanmış. Şimdi bir yandan Dutlukta yaptırdığı sinemayı açtırmağa çalışıyor, bir yandan da düğün hazırlıklarıyla uğraşıyor. Ferit Sözenin yeniden evleneceğini duyanlar da şu soruları tekrarlıyorlar: "Genç mi?", "Güzel mi?", "O da romancı mı ".

Sosyalistler birarada

"Turizm edebiyatına bu yaz yeni bir isim girdi: Denizkent! Burası, Gönenin ötesinde güzel bir yer. Yalnız biraz rüzgârlı. Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Sadun Aren, eski Plânlama Müsteşarı Osman Nuri Torun, Ordu Yardımlaşmanın eski Umum Müdürü Selâhattin Özmen ve eşleri tatillerini burada geçiriyorlar. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürü Emin Hekimgil ile eşi de Erdek'ten sonra buraya gittiler. Fakat onlarınki tatilden çok tetkik yolculuğu niteliğini taşıyor. Zira, vakit buldukça turistik yerleri gözden getiriyorlar.

Öteki sosyalistler ise bu yaz İstanbulda toplandılar. Kimi gün Kartalda, kimi gün Rumelihisarında buluşuyor, Aşık İhsani ile Güllüşahın katıldığı sazlı - sözlü toplantılar yapıyorlar.

Sanatçılar adası

Marmaranın yanındaki Avşa adasında kalabalıktan geçilmiyor. Tatili burada geçirenlerden gayra, Marmara adasının kalabalığı da buraya akıyor. Testi şarapları ile balık yeyip iç turizmi destekliyorlar. Devlet Tiyatrosunun bir Kolu da burada. Aktris Macide Tanır bu yaz kalabalık yerlerden kaçıp Avşaya geldi. Esin Afşar ve küçük kızı, güzel balerin Meriç Sümen de bu güzel adada tatil yapıyorlar.

Sıra "seçim - toto"da

D.P. iktidarında Mısırdan çıkarılan elçimiz Fuat Hulusi Tugayın Yeniköydeki köşkünü bu yaz amerikalılar kiralamış. Başkonsolos Collins burada güzel partiler veriyor. Amerikanın eski Ankara Büyük Elçilerinden Fletcher Warren de burada kalıyor. Collins'in partilerine İstanbul sosyetesinin belli grupları dışında kalan kişiler gelince çok enteresan konuşmalar oluyor. Vietnamdan, Dominikten, Yunanistandan bahsediliyor, çirkin ve güzel amerikalı tartışmaları yapılıyor. Bazı partilerde de seçim - toto oynanıyor. Amerikalı dostlarımızın totoyu kimler için oynadıklarım yazmağa lüzum yok değil mi?

Film içinde film

Gol kralı Metin Oktayın filmini İzmirli Sarı ailesi çok yakından izliyor. Bir dâvaya konu olacak mı, olmayacak mı diye, âdeta pertavsızla inceliyorlar. Metin Oktayın yeni eşi de film çalışmalarını çok yalandan izliyor. Ajda Pekkan ise film içinde film çevirerek vakit geçiriyor. Spor otomobil sahnelerinde Ve Efeste de bazı filmler çevirdi. Bu arada, yatan bil arkadaşıyla da biraz bozuştuğu söyleniyor. Film içindeki filmi o yakın arkadaşının nişanlısıyla çevirmişler de...

Emin Hekimgil kokteylde
Yazın tadını çıkaranlar

Okullar

İlham kapıyı çalınca..

Orta boylu esmer genç, AKİS muhabirine doğru eğildi ve:

"— İlham gelince sanatkâr herşeyden faydalanır. Mesela bakın, bir faraş, bir otomobil karbüratörlü bir gaz tenekesi, hem de paslanmış bir gaz tenekesi nasıl değerlendirilmiş..."

AKİS muhabiri hayretle baktı. Karşısında, herhangi bir köşeyi değişik ve hoş bir şekilde süsleyecek maskeler vardı ama, bunların bir faraştan, tenekeden veya karbürtörden yapıldığını keşfetmek zor değilse bile, akla kolay kolay gelmezdi.

Esmer genç sözlerine devam etti:

"— İşte nokta çalışmaları, renk kompozisyonları, kumaş üzerine baskı. Bütün bunlar, temel sanat eğitimi gören birinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları işlerdir.Öğrenciler bu sınıfta sonradan ayrılacakları bölümlerin ilk derslerini görür, böylece, her sanat kolunun birbirine bağlı esaslarına hazırlanmış olurlar."

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde İstanbulda, Beşiktaştaki Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun Sergisinde geçti. Esmer genç, Dekoratif Resim bölümü asistanı Metin Şahinoğlu idi. Sergi halk arasında büyük ilgi ile karşılanmıştı. Fakat serginin başka bir ilginç tarafı da, mesleklerine âşık kız ve erkek genç asistanların, geniş izahatlar vererek, ziyaretçileri nöbetleşe gezdirmeleri ve ileri memleketlerde büyük rağbet gören, memleketimizde ise yeni yeni gelişmekte olan tatbiki güzel sanatları tanıtmaya çalışmaları idi. Tekstil asistanı Ozanay Onur, önder Çokay, İç Mimari asistanı Nurten Ünansalp, Seramik asistanı Jale Yılmabaşar, Grafik sanatlar asistanı Taçay Erdemsel o gün nöbete girmişlerdi.

Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda beş bölüm vardır: Dekoratif Resim, Grafik Sanatlar, Seramik Sanatlar, Mobilya - İç Mimarlık, Tekstil Sanatları... Bu bölümlerin hepsinde güzel sanat, kâğıt üzerinde en mükemmel bir şekilde tatbik edilmekle kalmamakta, bunların malzemeye dökülerek, günlük hayat içinde kullanılması, insanların bunlar sayesinde, eşya üzerinde bizzat çalışmakta ve eşyaların bir odada veya herhangi bir lokalde duruşu ve takdim edilişi yanında bu eşyaları yapmasını da öğrenmektedirler. Birinci sınıfta öğrenilen nokta çalışması, daha ileri sınıflarda en mükemmel bir duvar dekorasyonu olmuştur. Sanatkâr, güzel sanatı yaşadığımız her yere götürmek çabasındadır.

Hazırlopçuluğun vakti geçti

Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Müdürü Safa Erktin, Ortak Pazara üye olan Türkiyenin bu alanda gelişmesini ve türkün, büyük sanat kabiliyetini Ortak Pazar mamulü halinde geliştirip piyasaya sürmesini ekonomik yönden de değerlendirmektedir. Toplumumuz bu yüzyılın başında, yeni bir çağa atlama durumuna gelmiştir. Bilim, teknik ve sanatta da aynı sıçramayı yapmamız, ümmi düşünceden pozitif bilime, el sanatlarından

Tatbiki Güzel Sanatlar Enstitüsünün sergisi
Gezildi ve beğenildi

makineleşmeye, sanatta tekrardan araştırma ve yaratıcılığa yönelmemiz gerekmditedir. Bütün bu yenilikleri, önceleri, ileri toplumların bilim, teknik ve sanat ürünlerini hazır alarak uyguladık. Zira, mesafeyi kapatmak için bu, şarttı. Ancak bugün artık, her alanda ve özellikte tatbiki güzel sanatlar alanında, kendi kendimizi bularak yaratıcı olma durumuna gelmişizdir. Uluslararası ekonomik yarışmada ürünlerin güzellik kalitesi, onların ucuzluğu ve teknik kalitesi kadar önemlidir. Bugünün bütün ileri toplumları, bu yarışmada geride kalmamak için, daha geceli yüzyılın başında, bilim ve teknik araştırma ku-

bunların içinde daha mutlu ve daha kolay yaşaması, daha randımanlı bir çalışma yapması veya daha iyi dinlenebilmesi imkânını sağlıyan tatbikat öğretilmektedir. Meselâ türk motifleri, türk desenleri ve renkler üzerinde çalışmalar yapan bir sanatçı bunu, muhtlif teknikleri ve kendi sanatını, kendi kişiliğini kullanarak bez üzerinde tatbik etmekte, böylece modern dekorasyon içinde sanatından daha çok faydalanabilmekte, onu endüstriye aktararak, kendisine daha prodüktif bir saha bulmaktadır. Meselâ İç Mimaridekiler aynı zamanda, atölyelerde kullanılması kolay, ekonomik, fakat aynı nispette göze güzel gelen, modelin

ramlarının yanında, yaratıcı ve araştırıcı sanatçıları yetiştiren kurumları da açmışlardır. Özellikle Avrupada, güzel sanatlar artık müzelerin, galerilerin tekelinden çıkmış ve gündelik hayatın içine girmiştir.

Jale Yılmabaşar, Seramik bölümünü AKİS muhabirine gezdirirken:

"— İşte, en son bir yenilik" diye söze başladı.

Bu. seramikten, kafes kafes yapılmış bir oda separasyonu idi. Bu bölme ile büyük bir salonu şık bir şekilde bölmek ve bu seramik separasyonu eskinin çin paravanalarının yerine kullanmak, gerçekten yepyeni ve güzel bir fikirdi. Mavi seramikten yapılmış duvar kaplamaları ve türk kilimiyle çevre motiflerinden ilham alınarak meydana getirilmiş olan duvar panoları, seramiğin iç dekorasyonda ne kadar kullanışlı olabileceğini gösteriyordu. Ayrıca kap-kacak tâbir edilen seramik bölümünde güzel sanatlar, en mükemmel şekilde, kullanılır eşyalara girmişti. Seramik ayran takımı, özellikle ilgi çekiyordu.

Seramiğin ilgi çeken başka bir bölümü de bahçe seramiği idi. Bir seramikçinin burada bütün heykel sanatını ortaya koyması ve bahçeleri en modern seramik heykel ve parçalarla süslemesi mümkündü.

Dekoratif Resim bölümü

En ilginç bir başka bölüm ise, Dekoratif Resim bölümü idi. Çok nefis kâğıt çalışmaları burada duvar dekorasyonu için alçıya, bakıra, alüminyuma tatbik edilmiş, tabiî taşlardan, ayna parçalarından, mozayikten iç ve dış duvarlarda kullanılmak üzere parçalar hazırlanmıştı. Skrafitto denilen ve muhtelif renkte harç tabakalarının üstüste getirildikten sonra kazınmasıyla meydana gelen yeni bir çalışma tarzı da ilk defa memleketimizde uygulanmış, piyasada büyük ilgi görmüştü. Birçok modern evler duvarlarında kabartma alçı dekorasyonunu, kuru fresk panoları kullanmaya başlamışlardı.

Minyatür bir matbaaya sahip olan Grafik sanatlara gelince, bu bölüm de, memleketin gerçekten çok büyük bir ihtiyacını karşılayacak çalışmaları sergilemişti. Kitap kapakları ve gravürlerle modern reklâmcılık en ince bir sanatla ele alınmıştı. Resimlenmiş bir Şiirin bir kat daha değerlendiğini böylece, açıkça görmek mümkün oluyordu. Grafik sanatların memlekete getirdiği büyük bir yenilik de şişe ve sigara ambalajları örnekleriydi. Zarf ve mazruf meselesi burada bir kere daha meydana çıkıyordu.

Türk motifleri, türk renkleri ve desenlerinin en mükemel bir şekilde kullanıldığı Tekstil bölümünde en güzel dokuma ve batik usûlü basma örnekleri vardı. İkinci devre asistanı ve birinci devre öğretmeni Ozanay Onur, kravat ve mendil çalışmalarını gösterirken şöyle dedi:

"— İşte, güzel sanat buraya kadar gelebilir, fakat bu, güzel sanatın en mükemmel şekilde mevcut olmasına, kâğıt çalışmalarına da engel değildir."

Dekorasyon bölümünde pratik ve kullanışlı eşyalar yapan sanatçılar, özellikle bunların tanzim şekilleri ve renkler üzerinde çalışmışlardı. Renklerin insanların psikolojik durumları. çalışma, eğlenme ve yaşama şartları üzerinde nasıl etkili olduğu bugün bilimsel bir gerçek olarak ortaya atılmış ve sanatçıların renk seçmelerinde bir hareket noktası olarak kabul edilmiştir.

Türkiye

Faydalı bir teşebbüs

Hazırlıkları, temasları bir yıldan fazla zamandır süregelen "Türk Sinematek Derneği" ilk çalışmalarına önümüzdeki sinema mevsiminda başlayacaktır. Böylelikle, en azından otuz yıllık bir gecikmeyle de olsa, yurdumuzda da bir sinematek kurulması gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Bugün dünyanın bütün bellibaşlı ülkelerinde bulunan sinematekler, medeni bir ülke için vazgeçilmez birer kurum niteliğini taşımaktadır. Bir yandan sinema eserinin kendine mahsus yapısı, bir yandan yeryüzündeki sinema çalışmalarının genişliği ve yaygınlığı sinematekleri büyük bir ihtiyacın karşılığı olarak ortaya çıkarmıştır. Bir sinematek, en kısa bir tarifle, bir film kitaplığıdır. Bu kitaplıkta sinemanın gelmiş geçmiş bütün önemli eserleri toplanır, saklanır, korunur ve isteklilerin yararlanmasına sunulur. Bugün kitaplıksız bir ülke nasıl düşünülemezse, sinemateksiz bir ülke de düşünülemez. Ama ne yazık ki Türkiye bugüne kadar sinemateksiz yaşamıştır.

Oysa sinematek kurulması, belki kitaplık kurmaktan, müze açmaktan daha ileri bir önem taşımaktadır. Bunun sebebi, yukarıda da belirtildiği gibi, sinema eserinin niteliğidir. Bir edebiyatseverseniz, istediğiniz kitabı ufak bir ücret karşılığı kolaylıkla sağlıyabilirsiniz, cep kitabı formülü, dünyanın en pahalı kitaplarını bile geniş bir kütlenin istifadesine sunmaktadır. Piyasada bulunmıyan kitaptan genel kitaplıklarda okuyabilirsiniz. Hattâ isterseniz, dünyanın öbür ucundaki bir kitaplıkta bulunan en akla gelmiyecek bir kitabın mikrofilmlerini getirtebilirsiniz. Müzikseverseniz uzunçaları plâklar, ses bandlarıyla, konserlerle "dünyanın sesi"ni yatandan izleyebilirsiniz. Plâstik sanatlara düşkünseniz sergiler, müzeler, röprodüksiyonlarla bütün sanat şaheserlerini tanıyabilir, gittikçe kolaylaşan dış gezilerle bunların asıllarını da görebilirsiniz.

Patlayıcı madde

Ama sinemaya gelince iş değişmektedir. Sinemaseverseniz, şehrinizin sinemalarında ne gösteriliyorsa onunla yetinmek zorundasınız. Yâni işletmecinin, başkalarının keyfine bağlısınız. İstediğiniz filmi istediğiniz zaman göremezsiniz, bazı durumlarda istediğiniz filmi hiçbir vakit göremezsiniz Bir film bir-iki haftalık oynama süresinden sonra şehrin perdelerinden çekildiği için o filmi,, belki de ömrünüzün sonuna kadar bir daha karşılaşamazsınız. Sinemanın başlangıcından bugüne kadar çevrilmiş filmlerden onbinlercesi bir daha yerine konmamak üzere yok olmuştur. Bunun birçok sebebi vardır: Bir kere, filmin kendisi bozulmaya son derece elverişli bir maddedir. Belirli ısı, nemlilik, havalandırma şartları sağlanmadığı takdirde bir film durup durduğu yerde bile bozulur. Sonra, 1950'den önceki filmlerin çoğu. hemen hemen "patlayıcı madde" denilecek kadar çabuk alev alır bir maddeden yapılmıştır. Binlerce film bu yüzden en ufak bir ihmalle yanıp kül olmuştur. Sonra, sinema uzun bir süre öbür sanatlar arasında "üvey evlât" muamelesi görmüş, ciddiye alınmamıştır. Bunun için de filmleri koruma çabaları ancak son çeyrek yüzyılda kendini göstermiş, bu arada birçok sinema şaheseri, yerine konmamak üzere kaybolmuştur. Flimler için, kitaplarda olduğu gibi "devlet nüshası" mecburiyeti bugün bile ancak bir avuç ülkede uygulanabilmektedir. Her basımevi, bastığı her basma eserden belli sayısını resmî makamlara vermek zorundayken, filmler için böyle bir usul çeşitli sebeplerden dolayı uygulanamamaktadır. Bugün saklanan eski filmlerin çoğu da varlıklarını ileri görüşlü, sabırlı insanların çabasına borçludur.

(AKİS: 461)

Eritilen filmler

Sinema endüstrisinin bugünkü yapısı da, filmlerin korunması işini son derece güçleştirmekte, hattâ bu yüzden birçok filmin sonu eritme kazanı içinde gelmektedir. Bugünkü yapıya göre film, yapımcının malıdır. Yapımcı filmini 5-7 yıllık bir süre için işletmeciye kiralar. İşletmeci bu süre sonunda filmi yapımcıya iade etmek veya imha etmek zorundadır. Bugünkü yapıya göre, filmin ticaret değeri, bu 5-7 yıllık süre sonunda artık tükenmiştir. Değişen zevk, değişen modalar, değişen oyuncular en çok 10 yılın sonunda filmin sinema piyasasında "sıfırı tüketmesi"ne yol açar. Yapımcı bu süre sonunda, depolama zorluklarından dolayı elindeki bütün kopyaları başka bir alanda kullanmayı daha elverişli bulur. Bu başka alan film maddesinde bulunan gümüş ve selüloltten yararlanmak üzere filmlerin eritilmesidir. Yıllardan beri birçok sinema eseri ömürlerini eritme kazanın da tamamlamaktadır. Büyük şirketlerin filmlerin ana negatifini sakladık lan doğrudur, ama bunlar, kapılan belki bir daha açılmıyacak depolarda yer almaktadır. Bunlar arasında sinema endüstrisi için ilgi çekici olanlar, tekrar perdeye çıkarsa da, bunlar ilk kılıklarında değil, zamanın zevkine uydurulmuş yeni bir kılıkla, "yeniden çevirim" seklinde görünürler. Yani aynı konu, bu defa başka sanatçılar ta--fından işlenmiştir ve dış görünüşteki benzerliğe rağmen artık eskisinin aynı değildir. Hattâ bu durumda, asıl filmin yok olma ihtimali daha fazladır. Çünkü yapımcı yeni "mal"ın değerini korumak için eskisini ortadan kaldırmayı daha uygun bulur. Bütün bunlardan dolayı denilebilir ki, yalnız 1895-1930 arasındaki sessiz sinema çağından bugüne artakalan filmler, binde biri ya bulur ya bulmaz

Geçmişe bağlı gelecek

Oysa geçmişin sinema eserleri bugün ve yarın için büyük bir önem taşımaktadır. Bu önemi anlamak çok kolaydır : Belli bir ülkenin yazılı eserlerinin sinemayla aynı âkibete uğradığı vakit meydana gelecek durum, bunu bütün açıklığıyla ortaya koyar. Meselâ harflerden bu yana yurdumuzda, yayımlanmış olan bütün edebiydi eserlerinin yalnız binde biri elimizde kalmış olsaydı, kültür ve sanat hayatımız görülmemiş bir kısırlık içine düşerdi. Bugün sinema alanında biz bundan daha da Kötü durumdayız. Çünkü bizim için gelmiş ve geçmiş

sinema eserlerinin binde birinin var olup olmaması değil, var olanların bile seyredilememesi durumu söz konusudur. Bir sanat kolu düşünün ki, orada çalışanlar, kendi geçmiş eserlerini, başka ülkelerin aynı alandaki geçmiş eserlerini bilmemekte, tanımamaktadırlar. O ülkede aynı sanatın gelişmesi düşünülebilir mi? Müzik tarihinin en iyi eserlerini dinlememiş bir müzikçi, resim talihinin en iyi eserlerini görmemiş bir ressam, dünya edebiyatının en iyi ürünlerini okumamış bir edebaytçının varlığı bugün düşünülmesi bile imkânsız gelir. Ama Türkiye sinema alanında başlangıçtanberi bu durumdadır. Yabancı ülkelerde birkaç yılda bir "yeni dalga"ların ortaya çıkmasına karşılık Türkiyede aynı dalganın sürüp gitmesinde bu durumun büyük payı bulunmaktadır. Çünkü yabancı ülkelerde her yeni sinemacı nesli mutlaka sinematekten geçmekte, önce geçmişin sinema eserlerini görmekte, ondan sonra işe başlamaktadır.

Ama sinemateklerin önemi Batıda bile, sinemanın ortaya çıkışından çok sonra anlaşılmıştır. Gerçi ilk sinematek Sovyetler Birliğinde 1920'de kurulmuştur ama, bu ülkenin özel bir durumu vardır: İhtilâlden hemen sonra sinema devletleştirildiği için çevrilen filimlerin kopyaları ister istemez saklanıyordu. Batıdaki asıl sinematek Hareketi 1935 yıllarına doğru başladı. Meselâ Birleşik Amerikada "Modern Sanatlar Müzesi"ne bağlı olarak kurulan sinematek 1935 yılında meydana getirilmiştir. İngilterenin sinemateği de aynı tarihte kurulmuştur. Dünyanın en büyük sinemateklerinden olan Fransız sinemateğinin kuruluşu 1936 yılına rastlamaktadır. Bu tarihlerden başlıyarak sinematekler hızla gelişmiş, 1938 de Fransanın teşebbüsüyle Pariste toplanan bir kongrede, bütün dünyadaki sinemateklerí birleştiren "Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu" (FIAF) kurulmuştur. Bugün bu uluslararası birliğe 50'den fazla ülkedeki sinematekler katılmış bulunmaktadır. Bunların arasında İranın 120 filmlik sinemateğinden, Fasın, Uruguayın 300'er filmlik sinemateğinden tutunuz da Fransanın 30 bin filme, Amerikanın 3 milyon metrelik filme sahip sinemateklerine kadar irili ufaklı kuruluşlara raslanmaktadır.

Bu sinematekler yalnız filmleri toplamak, saklamak, korumak ve göstermekle kalmazlar, ayrıca sinemayla ilgili bütün yayınları, bütün belgeleri de toplamağa çalışırlar. Meselâ Çekoslavakya sinemateğinin 46 bin, Fransız sinemateğinin 5 bin ciltlik bir kitaplığı vardır. New York sinemateğinde 500 biri, Fransız sinemateğinde 200 bin, Londra ve Prag sinemateklerinde 120 biner film fotoğrafı bulunmaktadır. Bu sinematekler, sinema tarihini aydınlatmak için araştırma' bürodan da kurmuşlar ve bunları "Uluslararası Sinema Tarihi Araştırmaları Bürosu"nda birleştirmişlerdir.

Mütevazı bir adım

"Türk Sinematek Derneği" işte bu çetin yolda ilk mütevazı adımı atan bir kuruluştur. Dernek bir yandan türk filmlerinden gerekli gördüklerini, sağlıyabildiklerini toplayacak, bir yandan dünya sinemasının klasiklerinden kopyalar edinecek veya bunların kopyalarının Türkiyede gösterilmesini sağlıyacaktır. Fransız sinemateği bu yolda elinden gelen yardımı esirgemiyecegini bildirmiş ve ilk parti olarak 15 sinema klâsiğini yurdumuzda gösterilmek üzere önümüzdeki ay göndereceğini açıklamıştır. Zaten sinematek tam olarak kurulup "Uluslararası Film Arşivleri Birli"ne girdiği takdirde, bu birliğe bağlı bütün sinemateklerden yararlanmak mümkün olabilecektir. Ancak, yurdumuzda bugün yürürlükte olan mevzuat, bir sinemateğin rahatça çalışmasını büyük ölçüde engellemekte, hattâ bazı durumlarda imkânsızlaştırmaktadır. Bunların başında sansür mevzuatı gelmektedir. Her ülkede sinematek, sinema derneği gibi kuruluşlar, sansür mevzuatının dışında bırakılır. Oysa yurdumuzda çevrilen veya dışarıdan getirtilen bütün filmleı bugünkü mevzuata göre hangi amaçla gösterilirse gösterilsin, mutlaka sansürden geçmektedir. Bu durumda, bugünkü mevzuat karşısında birçok sinema klâsiğinin yurdumuzda seyredilmesi imkansızdır. Gümrük ve malî mevzuat da bir başka engeldir.

TÜRKİYE
İŞ
BANKASI

Fazla güneşte durmaktan
ileri gelen
baş ağrılarına karşı

GRİPİN

FAYDALIDIR